

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ÉTIENNE DE LA BOÉTİE'NİN GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE
SÖYLEVİ'NİN HUKUK FELSEFESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

TEZİ YAZAN

Berk GÜRBÜZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgün ŞAHİN ÜNVER
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sami DOĞRU

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Hatike Dilara AĞAOĞLU CANAY
(Başkent Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / EKİM 2024

ONAY SAYFASI

T.C

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

2021003001 numaralı öğrencimiz olan **BERK GÜRBÜZ** tarafından hazırlanan **“ÉTIENNE DE LA BOÉTİE’NİN GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEVİ’NİN HUKUK FELSEFESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ”** başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy çokluğu** ile **KAMU HUKUKU** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv.Dışı asıl üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgün ŞAHİN ÜNVER

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır) (Olumsuz oyu ile)

Üniv. İçi – Jüri asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sami DOĞRU

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Hatike Dilara AĞAOĞLU CANAY

(Başkent Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

07 / 10 / 2024

Prof. Dr. Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Bu tez, kendi devrinin çok daha ilerisinde bir düşünce dünyasına sahip olan Etienne de La Boétie'nin; geçmişi, günümüzü ve geleceği "iktidar" mefhumu üzerinden herkese sorgulatmayı amaçladığı Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev isimli eserinin anlaşılmaya çalışılması doğrultusunda yapılan araştırmaların bir ürünüdür.

Bu tezi, en başta eserin sahibi olan Etienne de La Boétie'ye, akabinde onun ölümünden sonra Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev isimli denemesini en yakın arkadaşı olarak yayınlattığı felsefe literatürüne büyük katkı sağlayan Montaigne'e ve hukuka, felsefeye, tarihe, bilime kendini adanmış bütün neferlere ithaf etmekteyim.

Şüphesiz ki Erken Antikite devirlerinden günümüze kadar birçok filozof "iktidar", "egemenlik", "tiranlık" vb. mefhumları sorgulamaya, bu mefhumlara bir açıklık getirmeye çalışmıştır. Ancak yaptığımız araştırmalar neticesinde daha iyi anlamaktayız ki Boétie, bütün devirlerin filozofları arasında özel bir düşünce dünyasına sahiptir. Her ne kadar kısa bir yaşam sürmüş olsa da onun bu özel düşünce dünyası, insanlığın geçmişinden günümüze kadar süregelen tartışmaların her zamanki boyutlarını aşır bambaşka bir perspektifle insanın siyasal doğasını sorgulamamızı sağlamıştır. Araştırmalarımızın neticesi olan bu tezle, Türkiye'de değeri daha yeni anlaşılmaya başlanan Boétie'nin daha çok tanınmasına vesile olmayı ummaktayız.

Son olarak bu çalışmamızı, kurduğu Cumhuriyet ve verdiği bilim, kültür, sanat, eğitim mücadelesi ile Türk Milleti'nin entelektüel aydın ruhunu yükselten Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve onun değerli silah arkadaşlarına ithaf etmekteyim. Zira muasır medeniyet olma yolunda ben ve benim gibi birçok Türk gencinin, ülkemiz ve dünya literatürüne katkı sağlama çabasını Cumhuriyet'in aydınlık ruhuna borçlu olduğumuz unutulmamalıdır.

Saygılarımla,

Berk GÜRBÜZ

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 07/10/2024

Berk GÜRBÜZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamı tamamlama sürecimde emeği geçen birçok kişiye teşekkür etmek istemekteyim.

İlk olarak bu tezin yazımında bilgeliği, rehberliği, sabrı için ve benden asla umudu kesmeyip bütün nezaketiyle bana destek olduğu için sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgün Şahin ÜNVER'e büyük bir minnettarlık duymaktayım. Çalışmamda ele aldığım konuda gerek beni yönlendirmeleri gerekse en zor zamanımda bana yardımcı olmaya çalışarak ve bana inanarak bu tezin başarılı bir şekilde tamamlanmasına yardımcı olduğu için kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bu tezin en başından en sonuna kadarki bütün süreçte bana daima manevi desteğini hissettiren, motivasyonumu korumaya yardımcı olan her biri birbirinden kıymetli aile fertlerime, daima entelektüel sohbetleriyle bakış açılarımı genişleten ve derinleştiren en yakın arkadaşlarıma, neşesiyle moralimi hep yüksekte tutan yeğenim Kuzey YOLUDOĞRU'ya ve bütün sevdiklerime sonsuz teşekkür ederim.

Bunun yanı sıra Kamu Hukuku yüksek lisans eğitimim süresince, üzerimde emeği geçen Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Hukuk Fakültesi'nin değerli akademisyenlerine ve idari personeline teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla,

Berk GÜRBÜZ

ÖZ

ETIENNE DE LA BOETIE’NİN GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEVİ’NİN HUKUK FELSEFESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Berk GÜRBÜZ

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgün ŞAHİN ÜNVER

Ekim 2024, 70 sayfa

Çok genç yaşta hayata gözlerini kapamasına rağmen ardında bıraktığı kısa bir metinle yüzyıllardır adından bahsettiren Etienne de La Boétie, zamanının çok ötesinde ve hatta belki de günümüzde dahi siyasi çalkantıların yaşandığı dönemlerde tabu olarak kabul edilebilen mefhumların sorgulamasını yapmaktadır. İnsan, doğuştan mı kulluk etme arzusundadır ? 16. Yüzyılın bu dahi hukukçusu ve filozofu Etienne de La Boétie'nin mutlakiyetçi monarşiler ile olan karmaşık ilişkisi ve tiranlığın temellerine meydan okuyan bir düşünür olarak bıraktığı kalıcı miras, onun siyasi düşünce ve hukuk felsefesi tarihindeki öneminin altını çizmektedir. Katkıları, otoritenin doğası, iktidarın dinamikleri ve toplumda adalet arayışına ilişkin tartışmalara ilham vermeye devam etmektedir.

Çalışmada Etienne de La Boétie'nin öne sürdüğü “gönüllü kulluk” kavramının mutlakiyet, egemenlik, tiranlık mefhumları üzerinden yorumlanması ve hukuk felsefesi bağlamında değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tiranlık, kulluk, mutlakiyet, monarşi, iktidar, egemenlik, hegemonya

ABSTRACT

EVALUATION OF ETIENNE DE LA BOETIE'S DISCOURSE ON VOLUNTARY SERVEMENT IN THE CONTEXT OF LEGAL PHILOSOPHY

Berk GÜRBÜZ

Master's Thesis, Department of Public Law

Supervisor: Dr. Fatma Süzgün ŞAHİN ÜNVER

October 2024, 70 pages

Etienne de La Boétie, who has made a name for himself for centuries with a short text he left behind despite passing away at a very young age, questions concepts that were far ahead of his time and perhaps even today, in times of political turmoil, that could be considered taboo. Does man have an innate desire to serve? This genius Jurist and Philosopher of the 16th Century, Etienne de La Boétie's complex relationship with the Absolutist Monarchies and his lasting legacy as a thinker who challenged the foundations of tyranny underline his importance in the history of political thought and legal philosophy. His contributions continue to inspire debates about the nature of authority, the dynamics of power, and the search for justice in society.

In the study, the concept of "voluntary servitude" put forward by Étienne de La Boétie will be interpreted through the concepts of absolutism, sovereignty, tyranny and evaluated in the context of legal philosophy.

Key Words: Tyranny, servitude, absolutism, monarchy, power, sovereignty, hegemony

ÖNSÖZ

Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev isimli eseriyle, Étienne de La Boétie'nin sorgulamasını yaptığı “gönüllü kulluk” mefhumu; devlet, iktidar, otorite ve bireyin toplumdaki siyasal rolüne ilişkin alışlagelmiş anlayışımıza yönelik adeta derin ve zamansız bir meydan okuma olmaya devam etmektedir. La Boétie, insanların kolektif bir davranışla her türden iktidar mekanizmasına boyun eğme eğilimlerinin keskin bir eleştirisini yaparak, 16. yüzyılda olduğu kadar bugün de halen geçerli olan temel soruları gündeme getirmektedir. Boétie'nin, zamanının çok ötesinde bir yerde konumlandırabileceğimiz bu fikirleri; iktidarın doğası, hegemonya mekanizmaları ve otoritenin tahakkümü hakkında bizlere hukuk ve siyaset felsefesi bağlamında eşsiz bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu çalışma, La Boétie'nin ufuk açan Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev adlı eserini hukuk ve siyaset düşüncesinin geniş bağlamı içerisinde eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmanın yanı sıra, onun “gönüllü kulluk” kavramı zemininde ortaya attığı düşünceleri ile doğal hukuk, toplumsal sözleşme ve iktidar mefhumlarının temel teorileri arasındaki bağlantıları incelemektedir. Amaç, La Boétie'nin düşüncesini yalnızca kendi devrinin felsefi akımları içerisinde konumlandırmak değil, aynı zamanda birey ve toplum nezdinde siyasi mekanizmanın temelini onun düşünceleri izdüşümünde anlamaya çalışmaktır.

Bu çalışmayı üstlenerek, tarihsel-felsefi analizler ile hukuki fikriyat zemininde bazı modern siyasi teoriler arasındaki boşluğu doldurmaya çalıştık. Étienne de La Boétie'nin gönüllü kulluk eleştirisi ile Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürler de dahil olmak üzere kendi devri ve sonrasındaki filozofların çalışmaları arasında bağlantılar kurarak, devlet iktidarını, bireysel özgürlüğü ve siyasal insanın doğasını anlamaya katkıda bulunmayı umuyorum. Umuyorum ki bu tez sadece La Boétie'nin yaşamına ve çalışmalarına yeni bir bakış açısı sunmakla kalmayacak, aynı zamanda hukuk ve siyaset fikriyatı zemininde siyasal insana ve kolektif eylemliliğe/eylemsizliğe yönelik bakış açılarımızı şekillendirmede kritik bir role sahip olarak insanlara daha fazla araştırma yapma yönünde ilham verecektir.

Saygılarımla,

Berk GÜRBÜZ

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY SAYFASI	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
EKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÉTIENNE DE LA BOÉTIE’NİN HAYATI, ORLEANS ÜNİVERSİTESİ EĞİTİMİ, BORDEAUX PARLAMENTOSU DENEYİMİ İLE

FRANSA ÖZELİNDE DİNİ İKTİDARDAN MUTLAKİYETÇİ İKTİDARA GEÇİŞ SÜRECİ ve FEODAL YAPININ AŞINIMI

1.1. Etienne de La Boétie’nin Tarih içerisindeki Önemi	4
1.2. Boétie’nin Hayat Hikayesi	6
1.3. Orleans Üniversitesi Eğitimi	7
1.4. Bordeaux Parlamentosu Deneyimi	11
1.5. Batı Roma’nın Çöküşü ve Avrupa’da Tanrı Devleti Anlayışının Yükselişi	14
1.5.1.Papalık Gücünün Yükselişi ve Dini İktidarın Sarsılmaz Tahakkümü: 13. Yüzyıl.....	16
1.6. Fransa’da Dini İktidar Süreci ve Fransız Monarşisi’nin Yükselişi	17
1.6.1. Papalığın Avignon’a Taşınması ve Otorite Zedelenmesi (1309-1377).....	18
1.6.2. Bologna Konkordatosu (Le Concordat de Bologne) (1516)	20
1.6.3. Protestan Reformasyonu ve Papalık Otoritesi’nin Gerileme Süreci	21
1.6.4. Fransız Monarşi İktidarının Güçlenmesi ve Mutlakiyetçiliğin Yükselişi	22
1.7. Fransız Mutlakiyetçiliğinin Yükselmesinde Feodalizmin Çöküşünün Etkileri	23
1.7.1. Ekonomik ve Sosyal Dinamikler.....	24

1.7.2. Siyasi Merkezileşme ve Feodal Beylerin Zayıflaması	24
1.7.3. Kraliyete Bağlı Merkezi Ordunun Kurulması ve Feodal Beylerin Askeri Gücünün Azaltılması	26
1.7.4. Yasal Reformlar ve Kraliyet Adaletinin Genişletilmesi	26

İKİNCİ BÖLÜM

GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEV'DE DEVLET, İKTİDAR VE HEGEMONYA

2.1. Söylev'in Tarih Sahnesine Çıkışı	28
2.2. Boétie Düşüncesinin Genel Hatları	30
2.3. Boétie'de Devlet ve İktidar	31
2.4. Boétie'de Toplum Sözleşmesi	40
2.5. Boétie'de Hegemonya	44
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	50
EKLER	55

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Boétie	: Étienne de La Boétie
C.	: Cilt
CT	: Sözleşme Teorisi (Contract Theory)
çev.	: Çeviren
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
HOB	: Thomas Hobbes
HP	: Hukuk Pozitivizmi
LMS	: Liberalizm ve Modernite Süreci
LOC	: John Locke
NLT	: Doğal Hukuk Teorisi (Natural Law Theory)
Q.E.D.	: Quod Erat Demonstrandum
RA	: Radikal Aydınlanma
RH	: Radikal Hümanizm
ROU	: Rousseau
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SOC	: Sosyal Sözleşme (Social Contract)
SP	: Siyasi Pozitivizm

EKLER LİSTESİ

EK-A. Tez Etik İzin İstek Formu	55
EK-B. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı	57
EK-C. Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Tez Etik İzin Yazısı	58

GİRİŞ

“Kulluk etmemeye karar verdiğiniz an, özgürsünüz demektir.”¹

-Etienne de La Boétie

Siyasal iktidar mücadeleleri ve hükmetme isteğinin (animus dominandi) tarihi insanlığın varoluşuyla başlamaktadır. İnsan var olduğu sürece, muktedir olma güdüsü de var olacaktır. Bu iktidar mücadelelerinde en belirgin husus her daim egemenliğin meşruiyeti üzerine yapılan tartışmalardır.² Tarihsel süreç göstermiştir ki sadece muktedir olmak, iktidarların meşruiyetlerini her daim sağlayamadığı gibi sürekliliğini sağlamaya da kafi gelmemiştir. Tarih boyunca iktidar sahipleri her daim, hükmetme isteklerinin zaruri sonucu olarak, kendilerine siyasi ve hukuki düzlemde meşruiyet kazandırma çabası içine girmişler ve buna yönelik savlar geliştirmişlerdir.

Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında, Avrupa’da yüzyıllar boyunca hakim olmuş Ortaçağ skolastik düşüncesinin (dini iktidarın) ve özerk-feodal toplum yapısının zaman içinde bozulmaya başladığı görülmektedir. Bu değişimlerin sebebine bakıldığında ise Avrupa’da yeni düşünce akımlarının ortaya çıktığı, Rönesans ve Reform hareketlerinin yükselişe geçtiği anlaşılmaktadır.³

Rönesans ve Reform hareketlerinin yarattığı dinamik ile beraber Avrupa’da Kilise’nin egemenliği zayıflama eğilimi göstermiş ve Monarşilerin egemen olmaya başladığı yeni bir döneme girilmiştir. Söz konusu Monarşilerin de egemen konuma gelmeye başlamaları feodal yapıların çökmeye başlamasına yol açmış ve akabinde Monarşiler mutlakiyetçi merkezi otorite kurmak yönünde adımlar atmışlardır. Bu gelişmeler dini iktidarın ve özerk feodal iktidarların, seküler iktidar karşısında egemenliklerini kaybettiğini gösterir niteliktedir.⁴

Bu çalışmada odak noktası olarak ele alınan Rönesans düşünürü Etienne de La Boétie’nin, Avrupa’da siyasi ve toplumsal değişimlerin yaşandığı bir çağda, insanların

¹ Etienne de La Boétie, **Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**, Mehmet Ali Ağaoğulları (çev.), İmge Kitabevi, Ankara 2018, s. 26

² Gökhan Çelen, “Etienne de La Boétie Üzerine Bir İnceleme”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 2018 Özel Sayısı, Antalya 2018, s. 156

³ Çelen, s. 157

⁴ Çelen

neden muktedirler karşısında itaatkar olduğunu sorgulaması, yaşadığı dönem göz önüne alındığında farklı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

*“La Boétie, XVI. yüzyılda kaleme aldığı Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev kitabı ile iktidarın meşruiyetini sorgulamış ve insanların neden iktidarlara kulluk ettiklerini ve hatta bu kulluğu neden gönüllü olarak sürdürdüklerine odaklanmıştır.”*⁵ Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev temelde iktidar, hegemonya ve devlet kavramlarının özüne dair bir sorgulamanın ürünüdür. Ancak bu eseri farklı kılan nüans ise tarih boyunca bu kavramların özünü sorgulayan birçok düşünürün aksine La Boétie'nin bu mefhumları “itaat” kavramı üzerinden ele almış olmasıdır.⁶

Bu çalışmada La Boétie'nin yaşadığı dönemin tarihsel koşullarını ve Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev metni çerçevesinde onun görüşlerini şekillendiren temel olguları irdelenmek önem arz etmektedir. Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev'in kaleme alındığı dönemin tarihsel ve siyasal koşulları anlaşıldıktan sonra La Boétie'nin kendine özgü düşünceleri ve kavramları irdelenmelidir. Burada önemli olan husus şudur ki La Boétie iktidar, hegemonya, egemenlik, devlet ve kulluk kavramlarını günümüzde bu kavramlara biçilen anlamlardan farklı olarak kendi perspektifinden yeniden yorumlamıştır. Bu kavramlara atfettiği anlam, siyasal iktidar mekanizması çerçevesinde yeniden ele alınmalı, iktidarın özünü ve meşruiyetini sorgulayan diğer düşünürlerle mukayesesi yapılmalı ve böylelikle La Boétie'nin aktarmak istediği düşünceler kavranmalıdır.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle La Boétie'nin yaşam öyküsü zemininde onun düşüncelerini şekillendiren eğitim hayatı ve akabinde Bordeaux Parlamentosu'nda aldığı görevler ile içerisinde bulunduğu entelijansiyanın temel özelliklerini ele almak gerektiği uygun görülmüştür. Buna mukabil olarak Boétie'nin “devlet” ve “iktidar” kavramlarını “gönüllü kulluk” temelinde eleştirmesinin tarihsel arka planını, yani 16. Yüzyıl'a gelene kadar Avrupa'nın geçirdiği dini, siyasi, felsefi, sosyolojik değişimleri ele almak gerektiğine kanaat getirilmiştir.

Çalışmanın ikinci ve son bölümünde La Boétie'nin Söylev'de özünü sorguladığı “devlet” “iktidar” “hegemonya” gibi temel kavramlar hukuk felsefesi bağlamında

⁵ Çelen

⁶ Çelen

irdelenecek ve diđer dűşünűrlerin bu kavramlara atfettiđi deđerlerle mukayese yapılarak bir çalıřma ortaya konacaktır. Çalıřma literatűr arařtırması řeklinde yapılmıř olup, bu kapsamda uluslararası ve ulusal arenada yayınlanmıř temel eserlerden ve ilgili makalelerden istifade edilmiřtir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÉTIENNE DE LA BOÉTIE’NİN HAYATI, ORLEANS ÜNİVERSİTESİ EĞİTİMİ, BORDEAUX PARLAMENTOSU DENEYİMİ İLE

FRANSA ÖZELİNDE DİNİ İKTİDARDAN MUTLAKİYETÇİ İKTİDARA GEÇİŞ SÜRECİ ve FEODAL YAPININ AŞINIMI

1.1. Etienne de La Boétie’nin Tarih içerisindeki Önemi

Tarihsel süreç içerisinde iktidar, egemenlik, meşruiyet, devlet, yönetim, otorite, Tiranlık gibi mefhumlar siyaset ve hukuk düşünürlerinin odak noktası olmuşlardır. Birbirlerinden farklı yaklaşımlarla bu mefhumların mahiyetinin ne olduğunu kavramaya çalışmışlardır. Düşünceleri genellikle “nedir” ve “nasıl olmalı” soruları ekseninde şekillenen bu düşünürlerden ayrı olarak tarihte istisnai bir düşünür göze çarpmaktadır: Etienne de La Boétie.

Monarşilerin Kilise egemenliğini zayıflattığı ve modern devletin ilk izlerinin görülmeye başlandığı 16. yüzyılda Etienne de La Boétie, siyasallaşmış insanın sorgulamasını yapmaktadır. La Boétie, yapıtında hükümet biçimlerini tartışmamış olduğu gibi tam aksine siyaseti ve hukuku en geniş anlamıyla değerlendirip onun özünü açıklamaya çalışmıştır. Bu sorgulamalarının temelinde ise insanların neden ve nasıl itaat ettikleri, kendi arzularıyla siyasal iktidara neden meşruiyet tanıdıkları yatmaktadır.

16. yüzyılda merkezi otoritelerini ihya edebilmiş Monarşilerin ve onların iktidarlarının varlığı, Avrupa tarafından hissedilmeye başlandığında buna en önemli tepkilerden biri Etienne de La Boétie’den gelmiştir ve O, tepkisini eseri olan Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev’de dile getirmiştir. Ancak önemli olan husus şudur ki La Boétie’nin Söylev’deki tepkisi Monarşik yönetim biçimine bir yergi değildir, aynı şekilde niyeti Cumhuriyet ya da Demokrasi’yi övmek de değildir. “*Söylev’i siyasal arenada çarpışan taraflardan birini desteklemek amacıyla kaleme almamıştır.*”⁷ La Boétie “siyasal iktidar” kavramına içkin olan her şeye tepki göstermiştir. La Boétie için

⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları, “La Boétie ve Siyasal Kulluk”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 40, S. 1, Ankara 1985, s.174

herhangi bir iktidar, her ne hükümet ve yönetim şekli olursa olsun, Tiranlığın simgesidir.⁸ La Boétie buradan yola çıkarak en büyük eleştirisini de insanların, iktidarlara “gönüllü kulluk” etmesine getirmektedir ve bunun nedenlerinin irdelenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Şüphesiz ki iktidarın kaynağı ve özü üzerine tarih boyunca teoriler geliştirilmiş ve bu teoriler asırlar boyu tartışma konusu yapılmıştır. İnsanın siyasal bir varlık olarak kendi bilinciyle başka bir erke, iktidarı ve yetkeyi devretmesi, pek çok açıdan ele alınmışsa da “gönüllü itaat etme” kavramı temelinde çok fazla ele alınmadığı görülmektedir. Ancak La Boétie, yaşadığı Monarşiler döneminde siyasal iktidarların kaynağını sorgularken bunu yönetilenlerin gönüllü itaat etme mekanizması üzerinden ele almaktadır.

Şüphesiz ki Boétie’yi tarihi bir figür olarak önemli kılan hususlardan biri de kendisinin ünlü deneme yazarı Montaigne ile olan yakın dostluğudur. Boétie’nin, Montaigne ile yakın dostluğunun 1557 yılında Bordeaux Parlamentosu’nda danışmanken başladığı bilinmektedir.⁹ Montaigne’in de tıpkı kendisi gibi Bordeaux Parlamentosu’nda danışmanlık görevini icra ettiği görülmektedir.¹⁰ Bu dostluk sayesinde ki, Boétie bir düşünür olarak tarih sayfalarında yer alabilmiştir. Boétie’nin kendi hayatı süresince Söylev’i yayınlamadığı bilinmektedir.¹¹ Ölümünün ardından geçen yıllar içerisinde Montaigne’nin, Söylev’in ve Boétie’nin savunuculuğunu yapmasının nedeni ise halen sebebi bilinmeyen bir şekilde metnin Huguenot militanlarınca ele geçirilmiş olması ve devlete-iktidara yönelik eleştirilerini Boétie’nin metni üzerinden meşrulaştırmaya çalışmalarıdır.¹²

1572’de vuku bulan Saint-Barthélemy kıyımının akabinde Huguenotlar arasında artık siyasal iktidara karşı etkin bir direniş gösterilmesi gerektiğine ve tiranın öldürülmesinin meşru olduğuna yönelik görüşlerin yayılmaya başladığı görülmektedir.¹³ Bu görüşleri savunmak için de Calvinci militanlar tarafından, kendi görüşlerini hemen hemen benzer biçimde yansıtan metinler dayanak olarak gösterilmeye başlanmıştır.¹⁴ Bu metinlerden biri ise Boétie’nin Söylevi’dir. İlk olarak 1574 yılında Söylev’den alınan bazı kısımlar,

⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s. 68

⁹ Boétie, (2018), s. 5

¹⁰ Boétie, (2018), s. 5

¹¹ Boétie, (2018), s. 7

¹² Boétie, (2018), s. 7

¹³ Boétie, (2018), s. 7

¹⁴ Boétie, (2018), s. 7

Boétie ‘nin adı zikredilmeden, Le Réveillematin des François (Fransızların Çalar Saati) adlı, iktidara yönelik çeşitli yergi yazılarını içeren kitapta yayımlanmıştır. Akabinde 1576 yılında Söylev, yine benzer şekilde Mémoires des Etas de France sous Charles le Neuvième (Dokuzuncu Charles Dönemi Fransa Devletleri Üzerine Savlar) isimli eserde, bu kez Boétie’nin de adı belirtilerek, Contr’un (Bir’e Karşı) başlığıyla yayımlanmıştır.¹⁵

La Boétie’nin, siyasal düzeni yıkmayı savunan Huguenotlarca kendilerine yakın bir düşünür olarak nitelendirilmesine ilk karşı çıkan ise yakın dostu Montaigne olmuştur.¹⁶Başlarda Calvinci olarak görülmemek adına Söylev’i yayımlamaktan vazgeçen Montaigne, daha sonraları Boétie’nin Söylev’i neden kaleme aldığını açıklamaya çalışarak onun adını temize çıkartmaya çaba göstermiştir. Montaigne, Boétie’nin Huguenotlar ile aynı tarafta zikredilmesini önlemek amacıyla, onun Söylev’i yalnızca tiranlığı yermek adına kaleme aldığını ileri sürmek zorunda kalmıştır.¹⁷

Montaigne’nin Boétie ile arasındaki yakın dostluğun duygusal izleri de, kendi kaleme aldığı Denemeler adlı eserinin Dostluk başlıklı pasajında görülebilmektedir. Öyle ki Montaigne Boétie’nin ölümü üzerine tıpkı bir ağıt gibi dizeler kaleme almıştır. Montaigne’nin bu dostluğa atfettiği değeri şu cümlesinden anlamak mümkündür: “*Ne yapsam, ne düşünsem onun eksikliğini duyuyorum. O da benim için elbette aynı şeyi duyardı. Çünkü o, diğer bütün değerlerinde olduğu olduğu gibidostluk duygusunda da benden kat kat üstündü.*”¹⁸

1.2. Boétie’nin Hayat Hikayesi

Etienne de La Boétie’nin, 1530 yılında, Avrupa’da önemli siyasi ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemde, Fransa’nın güneybatısında yer alan Perigord Noir bölgesinde bulunan Sarlat-la-Canéda isimli kasabada dünyaya geldiği bilinmektedir.¹⁹ Babası Antoine de La Boétie’nin Périgord²⁰ bölgesinde kraliyet görevlisi ve de annesi Philippe de Calvimont’un²¹dönemin Bordeaux Parlamentosu başkanının kız kardeşi

¹⁵ Boétie, (2018), s. 7

¹⁶ Boétie, (2018), s. 9

¹⁷ Boétie, (2018), s. 10

¹⁸ Montaigne, **Denemeler**, Sabahattin Eyüboğlu (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 33. Baskı, İstanbul, 2018, s. 27

¹⁹ Çelen, s. 157

²⁰ <https://gw.geneanet.org/sergeserre?lang=en&n=de+la+boetie&p=antoine> , (e.t.: 31.03.2024)

²¹ <https://gw.geneanet.org/pierfit?lang=en&p=philippe&n=de+calvimont> , (e.t.: 31.03.2024)

olması²² dolayısıyla her ne kadar aristokrat sınıfa ait bir aile olarak görünse de esasen bütün zenginliklerini Fransız Monarşisi'ne yakınlıkları sebebiyle elde eden soylulaştırılmış burjuva sınıfına ait bir aile olduğu ortaya çıkmaktadır²³. Buna istinaden Fransız Monarşisi'ne olan desteklerinin önemli bir karşılığı olarak Boétie ailesi fertlerinin önemli devlet kademelerinde görevlendirildikleri görülmektedir.²⁴

Sarlat kasabasında büyüyen La Boétie, Rönesans düşüncesinin toplumun sosyal yapısına sirayet ederek özellikle eğitim alanında kendini göstermeye başlayan hümanizma paradigmasının ve de klasik antikiteye özgü metinlerin yeniden keşfedilmeye çalışılmasının vurgulandığı bir dönemde yetişmeye başlamıştır.²⁵ Bu dönemin kendisinde uyandırdığı düşünceler ve babası Antoine de La Boétie'nin sosyal statüsünün yarattığı imkanlar dolayısıyla erken yaşlardan itibaren çok yönlü bir eğitim aldığını tahmin etmek mümkündür.

1.3. Orleans Üniversitesi Eğitimi

Étienne de La Boétie'nin erken yaşlarındaki eğitim deneyimlerinin dönemin ruhuna hakim olan hümanizma akımının ekseninde olduğu ve aldığı bu eğitimin hümanist ekolün önemli bileşenlerini oluşturan klasik edebiyat, Latince, retorik ve temel felsefe gibi alanlarda titiz bir temeli kapsadığı muhtemel görülmektedir.²⁶ La Boétie'nin düşünce yapısını şekillendiren bu dönemde, onun eleştirel sorgulama yetilerinin ve gençlik çağındaki felsefi çalışmalarına yön verdiği anlaşılan Klasik Antik Çağ'a (early antiquity) ve o dönemin metinlerine olan büyük ilgisinin temellerinin atılmış olduğu anlaşılmaktadır.²⁷

La Boétie'nin, ailesinin büyük desteğiyle 16 yaşında Orléans Üniversitesi'nde Hukuk eğitimi almaya başlamasının entelektüel kişiliğinin gelişimi üzerinde şüphesiz ki tesiri

²² Etienne de La Boétie, **The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude**, Harry Kurz, (çev.), Alabama Ludwig von Mises Institute, Auburn 1975, s. 7 (Çalışmamızda bu esere verilecek olan atıflar, yazarın Boétie ve Söylev üzerine değerlendirmelerinin bulunduğu bölümden verilecektir.)

²³ Ağaogulları, (2019), s. 382

²⁴ Çelen, s. 158

²⁵ John Merriman, **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, Şükrü Alpagut (çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2020, s. 86

²⁶ Jacques Boussard, "L'Université D'Orléans et L'Humanisme au Début du XVI", **Librairie Droz**, C. 5 S. 2, 1938, s. 229

²⁷ Étienne de La Boétie, **Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**, Erhan Can Kızmaz (çev.), Chiviyazıları Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2016, s. 11

çok büyüktür.²⁸ Kuruluşu 1306'ya dayanan Orléans Üniversitesi, Fransa'da hümanizma akımının ve reform hareketlerinin son derece canlı olduğu²⁹, özgür ve kısıtlamasız entelektüel tartışmaların yapıldığı önemli bir merkez olarak tarih sahnesinde karşımıza çıkmaktadır.³⁰ Orleans Üniversitesi, Avrupa'daki hukuk çalışmalarıyla ön plana çıkmakla beraber öğrencilerine aşıladığı eleştirel ve dinamik ekollerle Avrupa Hukuk düşüncesine yön vermiş bir üniversite olarak anılmaktadır. La Boétie 1546'da Orléans Üniversitesi'ne kaydolduğu zaman bu okulun, hukuki hümanizmin (La Boétie'nin düşüncesinde "radikal hümanizmin")³¹ bir kalesi ve Roma ve Kanon (Kilise) Hukuku çalışmaları için kritik bir merkez olarak ününü çoktan sağlamlaştırdığı görülmektedir.³² Üniversitenin önemi sadece seçkin akademik programlarında değil, aynı zamanda yarattığı entelijansiyada ve Rönesans hümanizmi ideallerinin yayılması hususunda dönemin en önemli kurumlarından biri olarak oynadığı rolde yatmaktadır.³³ La Boétie'nin Orléans Üniversitesi'nde aldığı eğitimin, klasik metinlerin (erken antikite dönemi metinlerinin) ve yeniden şekillenen hukuk geleneklerinin hümanizma akımının etkisinde canlanışının en somut tezahürü olduğu çok açıktır.³⁴

Roma Hukuku, üniversitenin müfredatının merkezinde yer almakla beraber İmparator Justinianus tarafından derlenen Corpus Juris Civilis'in kapsamlı bir şekilde incelenmesini temel almaktaydı.³⁵ Burada yetişen öğrencilerin Roma hukuk sisteminin temel ilkelerinin analizlerini yaptıkları ve bu temel ilkelerin tarihsel bağlamlarını ve uygulama alanlarını araştırdıkları anlaşılmaktadır.

La Boétie'nin ileride Bordeaux Parlamentosu'nda görev aldığı dönem incelendiğinde de, aldıkları Roma Hukuku eğitiminin sadece teknik hukuki bilgi sağlamakla kalmadığı, aynı zamanda klasik antik çağ mülhazalarına dayanan daha geniş bir adalet ve yönetim anlayışını da teşvik ettiği kabul edilmektedir. Orléans Üniversitesi'nde Roma Hukuku'na dair eğitimin bu denli özel olmasının sebeplerinden biri de üniversitenin 16. yy 'da Hukuk alanına yön vermiş düşünürlerin ekollerini kendi bünyesinde öğrencilerine

²⁸ Ağaoğulları, *Sokrates'ten Jakobelere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 382

²⁹ Ağaoğulları, *Sokrates'ten Jakobelere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 382

³⁰ Boétie, (1975), s. 8

³¹ Boussard, s. 229

³² Boussard, s. 224

³³ Boussard, s. 212

³⁴ Boussard, s. 212

³⁵ R.J. Schoeck, Natalie Z. Davis, J.K. McConica, William Dean and G. Hermansen, "A Finding-List of Renaissance Legal Works to 1700", *Renaissance and Reformation / Renaissance et Réforme*, C. 4 S. 1, 1967, s. 6

aktarmasıdır. Bu düşünürler arasında en başta Andrea Alciato, Guillaume Budé gibi önemli isimleri zikredebiliriz. Bu düşünürlerin her biri birbirinden değerli kabul edilen görüşleriyle harmanlanmış bir eğitimin, La Boétie'nin düşünsel dünyasında yeni perspektifler oluşturduğu şüphesiz ki yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin Alciato, Hukuki hümanizm alanında öncü bir figür olarak kabul edilmektedir ve çalışmalarında sıkça görüldüğü üzere hümanizma mefhumunun hukuk çalışmalarına uygulanmasını ve hukukun merkezine konulmasını savunmuştur.³⁶ Alciato'nun, orijinal Roma metinlerinin irdelenmesine, hukukun hümanizma düşüncesiyle birlikte yorumlanması gerekliliğine ve öğretilerinde bağlamsal analize yaptığı vurgular, Orleans'taki hukuk eğitiminin yönünü tayin etmiştir.³⁷ Orléans Üniversitesi'nin hukuk eğitiminde merkeze koyduğu düşünürlerden biri olan Guillaume Budé ise Roma hukuku ve filolojisi alanlarına yaptığı katkılarla dönemin entelijansiyası üzerinde derin bir etki yaratmıştır.³⁸ La Boétie'nin buradaki başlıca hocası, Protestan Parti'nin önde gelen liderlerinden³⁹ ve daha sonra 1559'da sapkınlık suçundan kazığa bağlanıp yakılarak Huguenot şehidi⁴⁰ olacak olan Anne du Bourg'dur. La Boétie'nin görüşlerinde hocası Anne du Bourg'un demokrat görüşlerinin de etkili olduğu tahmin edilmektedir.⁴¹

Orléans Üniversitesi'nin eğitimde önem atfettiği diğer bir alan olan Kanon Hukuku ise Kilise'nin iç işlerini ve laik otoritelerle olan etkileşimini düzenleyen kilise hukukunun incelenmesi üzerine kurulu olmakla birlikte görülmektedir ki Kanon Hukuku ile dönemin medeni hukuk görüşleri arasındaki bu etkileşim, Rönesans Avrupa'sında dini ve hukuki kurumların iç içe geçmiş doğasını yansıtan çok önemli bir nüanstır.⁴²

La Boétie'nin düşünce dünyasına yön veren felsefe-retorik eğitiminin de Orléans Üniversitesi'nde önemli bir yere sahip olduğu açıktır. Hukuk çalışmalarının ötesinde, Orleans Üniversitesi verdiği eğitimde retorik ve felsefenin önemini vurgulamıştır. Müfredatın bu yönü, dönemi etkisi altına alan hümanist ilkelerden büyük ölçüde etkilenmiş olup La Boétie'nin çalışmalarında da etkisi görüldüğü kadarıyla, öğrencileri Platon, Aristoteles, Plutarkhos ve Cicero gibi klasik filozofların eserleriyle ilgilenmeye

³⁶ M. L., Monheit, "Guillaume Budé, Andrea Alciato, Pierre de l'Estoile: Renaissance Interpreters of Roman Law", **Journal of the History of Ideas**, 1997, C. 58 S. 1, s. 27

³⁷ Monheit, s. 39

³⁸ Monheit, s. 25

³⁹ Çelen, s. 158

⁴⁰ Boétie, (1975), s. 8

⁴¹ Çelen, s. 158

⁴² Marie Seong Hak-Kim, "Civil Law and Civil War: Michel de L'Hôpital and the Ideals of Legal Unification in Sixteenth-Century France", **Law and History Review**, August 2010, C. 28 S. 3, s.792

teşvik etmiştir. Özellikle retorik çalışmaları, hukukçular için gerekli olduğu düşünülen belagat ve ikna edici iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktaydı. Montaigne'in de bazı metinlerinde vurguladığı üzere, La Boétie'nin Orléans Üniversitesi'nde aldığı bu entelektüel eğitimin bir sonucu olarak retorik alanında çok başarılı olduğu ve hitabet hususunda dönemin entelijansiyası tarafından saygı duyulduğu kabul edilmektedir.⁴³

La Boétie'nin eğitim aldığı dönemde Orléans Üniversitesi, kendi akademik ve entelektüel ortamını şekillendiren çeşitli felsefi akımlar açısından adeta bir eritme potası niteliğindedir. En başta Klasik antik çağ paradigmasının yeniden keşfedilmesi ve akabinde insan merkezli düşünme modeline yapılan vurgular ile karakterize edilen hümanizma hareketi, üniversitenin müfredatını derinden etkilemiştir.⁴⁴ Orléans'taki hümanistler klasik metinlerin incelenmesini, o döneme nispeten çağdaş sayılan hukuki ve felsefi sorgulamalarla uyumlu hale getirmeye çalışarak hukuk eğitimine reformatif bütüncül bir yaklaşımı teşvik etmişlerdir.⁴⁵ Bunun yanısıra hümanizma hareketinin bir alt kümesi sayılabilecek olan Hukuki Hümanizm'in de Orléans ekolünün en temel yapıtaşlarından biri olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Hukuki Hümanizm, en temelde hümanist ilkelerin hukuk çalışmalarına uygulanmasına odaklanmakla birlikte "insan onuru" ve "insan potansiyeli" mefhumlarının hukuk fikriyatının merkezi konumunda kabul görmesi gerektiğini savunmaktadır.⁴⁶ Ancak belirtmek gerekir ki Hümanizma hareketinin bu denli yükselişte, canlı ve dinamik olmasına rağmen dönemin ruhuna (zeitgeist) bağlı olarak Skolastisizmin de Orléans ekolü bünyesinde önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Hümanizmin yükselişine rağmen, skolastik düşünce metodları Orleans'ta etkisini korumaya devam etmiştir.⁴⁷

Orléans Üniversitesi'nin, La Boétie'nin düşünce yapısını şekillendirmesinin haricinde tarihsel süreç içerisinde hukuk eğitimi bağlamında geliştirilen metodoloji üzerinde de çok önemli bir rol oynadığı aşikardır. Kapsamlı ve reformatif Hukuk eğitiminin yanısıra stratejik konumu nedeniyle kısa sürede Avrupa merkezinde önem kazanan bu okul, Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen akademisyenler ve öğrenciler açısından entelektüel bir ortam sunmuştur.⁴⁸ Üniversitenin eleştirel düşünceye ve de özellikle hümanizma

⁴³ Boétie, (1975), s. 9

⁴⁴ Boussard, s. 220

⁴⁵ Boussard, s. 228

⁴⁶Clémence Revest, "La naissance de l'humanisme comme mouvement au tournant du XV e siècle", **Annales. Histoire, Sciences Sociales**, C. 68 S. 3, s. 695

⁴⁷ Boussard, s. 224

⁴⁸ Boétie, (1975), s. 10

ideallerine atfettiği önem, Avrupa'nın merkezinde en önde gelen akademik kurumlardan biri olarak tanınmasına katkıda bulunmuştur. 20. yy. yazarlarından Paul Bonnefon, Orléans'taki hukuk eğitimini şöyle özetlemektedir: *“16. Yüzyılda Hukuk öğretimi, bir kurumdan ziyade daha çok bir vaazdı, hocanın ve talebenin ortaklaşa sürdürdüğü ve felsefi spekülasyonlar için sonsuz bir alan açarak hararetle birlikte üstlendikleri bir tür hakikat arayışıydı.”*⁴⁹

Étienne de La Boétie'nin Orléans Üniversitesi'nde aldığı eğitim, entelektüel kişiliğinin ve felsefi katkılarının şekillenmesinde temel bir rol oynamaktadır. La Boétie'nin aldığı eğitimler silsilesinde klasik yazarlar ve felsefi geleneklerle kurduğu ilişki, onun ölümünden sonra tanınmasını sağlayacak olan eseri Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev'de açıkça görülmektedir. İkinci bölümde detaylı bir şekilde irdeleyeceğimiz bu eser onun klasik anlamda özgürlük, otorite ve insan doğası kavramlarına dair derin anlayışını yansıtmaktadır. Bunun yanısıra eleştirel sorgulamaya ve antik metinlere atıfta bulunan hümanist vurgunun, La Boétie'nin hem hukuka hem de felsefeye yaklaşımını derinden etkilediği anlaşılmaktadır. Kaleme döktüğü yazıları adeta klasik düşünce ile çağdaş hümanist ideallerin bir sentezini ortaya koyar niteliktedir. La Boétie'nin düşüncelerini ayrıcalıklı kılan en önemli şeylerden biri ise onun otorite şüpheciliğinde yatmaktadır.⁵⁰ “Gönüllü kulluğun” temelinde yatan psikolojik ve sosyal mekanizmaları derinlemesine bir çaba ile irdelemesi, onun yerleşik normların ve otoritelerin sorgulanmasının teşvik edildiği Orléans'taki entelijansiyanın kendi düşünce dünyası üzerindeki etkisini kanıtlar niteliktedir.

1.4. Bordeaux Parlamentosu Deneyimi

Étienne de La Boétie'nin Bordeaux Parlamentosu ile olan bağlantısını, bu parlamentoda üstlendiği görevleri, Fransız Monarşisinin kariyeri üzerindeki etkisini irdelemek onu Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev'i yazmaya iten bir dönemi anlamayı kolaylaştıracaktır.

⁴⁹ Paul Bonnefon, *Oeuvres Completes d'Estienne de La Boétie*, Bibliothèque de l'Arsenal, Bordeaux, 1892, s. 46 (xlvi)

⁵⁰ Boétie açısından “otorite şüpheciliği” kavramını; onun herhangi bir otoriteyi “iyi” ya da “kötü” olarak değerlendirmekten ziyade, “otorite” kavramını daha soyut bir kavram olarak geniş anlamıyla sorgulaması şeklinde tanımlamamız mümkündür.

Étienne de La Boétie bilindiği kadarıyla, 1553 yılında yaklaşık 23 yaşındayken, sınavla kabulünün⁵¹ ardından Kral II. Henri'nin de onayıyla beraber Bordeaux Parlamentosu'na atanmış ve burada danışmanlık görevi yapmaya başlamıştır.⁵² Üstelik ömrünü tamamlayana kadar sıkı dost olarak kalacağı, kendisi gibi danışman olarak görev yapan Michel de Montaigne ile de 1557 yılında⁵³ bu parlamentoda görev yaptığı yıllarda tanıştığı bilinmektedir.⁵⁴ Unutulmaması gereken bir husus vardır ki o da o dönemde parlamentonun yasama ile ilgili işlere bakmayıp yargılama faaliyetlerine baktığıdır.⁵⁵ Parlamentosunun o dönemdeki başlıca görevi Monarşi adına adaleti tesis etmek ve yürürlükteki kanunların işlerliğini sağlamaktır.⁵⁶

Bordeaux Parlamentosu'nun sadece idari danışmanlık ve müzakere görevlerini üstlenen değil aynı zamanda dönemin Fransı'nın yetkeye sahip (buyurma, yaptırma otoritesine haiz) egemen mahkemelerinden biri olduğunu, görev alanı içindeki bölgede çok çeşitli yasal ve idari konularda yargı yetkisine sahip yüksek bir mahkeme olduğunu söyleyebiliriz.⁵⁷ Bu denli prestijli bir kuruma 23 gibi genç bir yaşta yapılan atama hem La Boétie'nin hukuk nosyonunu edinmiş personasının çevresi tarafından kabulü hem de monarşinin yetenekli kişileri iktidar pozisyonlarına yerleştirmek için yaptığı bir strateji olarak yorumlanabilir.

Görece erken bir yaşta Bordeaux Parlamentosu'nda danışmanlık gibi ağır sorumlulukların yüklendiği bir mevkiye, Monarşik devlet mekanizması tarafından atanması onun hukuki ve entelektüel personasının zaman içerisinde dönemin entelijansiyası tarafından benimsendiğini gösterir niteliktedir. Ancak unutmamak da gerekir ki bu atama, soylulaştırılmış burjuva sınıfından gelmiş bir bireyin Monarşi ile ilişkisini de ortaya koyar niteliktedir.⁵⁸

Danışmanlık görevine atandıktan itibaren 1560 yılına kadar parlamentoda çok fazla etkin rol oynamayan La Boétie, 1560 yılından itibaren önemli görevlerde yer almaya

⁵¹ Mete Tunçay, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Cilt 2**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, Kasım 2020, s. 101

⁵² Ağaogulları, **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, s. 382

⁵³ Tunçay, s. 101

⁵⁴ Çelen, s. 158

⁵⁵ Boétie, (2018), s. 110

⁵⁶ Çelen, s. 158

⁵⁷ Grégory Champeaud, "Les édits de pacification : une source originale pour l'histoire du parlement de Bordeaux au XVI e siècle", **Histoire, Économie et Société**, 2012, C. 31 S. 1, s.9

⁵⁸ Çelen, s. 158

başlamıştır.⁵⁹ Üstlendiği bu büyük görevlerden birinde de Monarşi'ye mensup Catherine de Médicis'in baş danışmanlığını yapan Michel de L'Hospital ile tanışmış ve onun düşüncelerini benimseyerek, bu düşünceler ve bu düşünceler ekseninde yayınlanan kraliyet fermanlarının Bourdeaux bölgesinde uygulanması için çaba göstermiştir.⁶⁰

La Boétie'nin Bordeaux Parlamentosu'ndaki rolü birkaç kilit noktadan oluşmaktadır. La Boétie'nin bir yargıç (conseiller) olarak davalara baktığı ve türlü hukuki konuları karara bağlama yetkisinin olduğu bilinmektedir.⁶¹ Görevi münasebetiyle hukuki mütalaalarının ve verdiği kararların, Parlamento'nun yargı yetkisi dahilindeki kanunların yorumlanmasında ve içtihatların geliştirilmesinde katkı sağladığı tahmin edilmektedir. Boétie'nin Bordeaux Parlamentosu'ndaki diğer bir rolü de idari görevlerle ilgilenmektir.⁶² Parlamento'nun iç yönetimine katıldığı, Parlamento'nun mahkeme olarak görevli olduğu konularda mahkeme üzerinde denetim yapmaya haiz olduğu ve yargılama görevlerinin işleyişinin denetimini sağladığı düşünülmektedir.⁶³

La Boétie'nin Bordeaux Parlamentosu'na atanmasında dönemin siyasi ikliminin oldukça etkisi olduğundan söz edebiliriz. Kral II. Henri yönetimindeki Fransız Monarşisi, bölgesel parlamentoların yetke sahibi ve Monarşi'ye son derece sadık bireylerden oluşmasını sağlamak istemekteydi.⁶⁴ Buradan anlaşılmaktadır ki Monarşi, yargı mekanizması üzerindeki kontrolünü (potestas) her daim elinde bulundurmak istediği için, yargı bünyesinde yapılan görevlendirmeler genellikle monarşinin lehine olmuş ve dönemin çalkantılı siyasi mülahazalarından etkilenmiştir.⁶⁵ Şüphesiz ki dönem Fransa'sına bakıldığında siyasi atmosferin, dini iktidar-seküler iktidar çekişmeleri ve Protestan Din Savaşları'nın etkisiyle şekillendiği anlaşılmaktadır.

La Boétie'nin Fransız Monarşisi ile münasebetleri ise netlik kazanmış bir husus değildir. Monarşi mekanizması tarafından Parlamento'ya atanması yeteneklerinin bir takdiri olarak görülebilirken, felsefi yazıları ve entelektüel çevresiyle gerçekleştirdiği monarşiyi eleştirir diyalogları onu mutlakiyetçi iktidarın bir eleştirmeni olarak konumlandırmıştır. Tam da böyle bir konumlandırma içerisindeyken "Gönüllü Kulluk

⁵⁹ Tunçay, s. 101

⁶⁰ Tunçay, s. 102

⁶¹ Bonnefon, s. 21

⁶² Bonnefon, s. 20

⁶³ Bonnefon, s. 23

⁶⁴ Merriman, s. 86

⁶⁵ Çelen, s. 158

Üzerine Söylev"i gizlice kaleme aldığı söylenebilir.⁶⁶ Çalışmamızın 2. bölümünde ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz üzere, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev tiranlığın ve mutlakiyetçi yönetim mekanizmasının derin bir eleştirisidir.

Boétie'nin Bourdeaux Parlamentosu'ndaki görevi vesilesiyle, iktidar (dini iktidar-seküler iktidar) ile tebaa arasındaki ilişkileri daha yakından gözleme fırsatını elde ettiği sonucuna varmamız mümkündür. Boétie'nin görevi dolayısıyla Kilise iktidarının ve Monarşi'nin, tebaa üzerindeki otoritesini ve de buna bağlı olarak halkın otoriteye karşı tutumunu sorgulamaya başladığını söyleyebiliriz. Devlet mekanizmasında yer alan biri olarak, mutlakiyetçi bir monarşi ile tebaa arasındaki ilişkilere yakından tanık olmasının, onun belki de yöneten-yönetilen arasındaki ilişkileri felsefi olarak irdelemesine vesile olduğunu tahmin edebiliriz.

1.5. Batı Roma'nın Çöküşü ve Avrupa'da Tanrı Devleti Anlayışının Yükselişi

Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev'in ortaya çıkışını ve metnin özünü tam olarak anlayabilmek için Boétie'nin bir ferdi olduğu Fransız toplumunun ve doğal olarak Erken Ortaçağ-Geç Ortaçağ arası Avrupası'nın dini-siyasi-tarihsel arka planını incelemek ve kavramak gerekmektedir. Zira Boétie Gönüllü Kulluk kavramını, Avrupa'yı yüzyıllarca etkisi altına almış dini iktidarın ve merkezîyetçilikten uzak zayıf bir toplum yapısı olan feodalizmin çökmeye başladığı,⁶⁷ akabinde başta Fransız Monarşisi olmak üzere mutlakiyetçi devlet anlayışının yükseldiği bir dönemde kaleme almıştır.⁶⁸

Erken Ortaçağ döneminde (yaklaşık olarak M.S. 6.yy ile M.S. 10. yy arası dönemde) Katolik Kilisesi'nin, Papa'nın ve Ruhban sınıfın gücü Avrupa genelinde önemli ölçüde yükselmeye,⁶⁹ toplumların günlük hayat pratikleri üzerindeki etkisini hissettirmeye başlamıştır. Batı Roma İmparatorluğu'nun 5. yüzyıldaki (M.S. 476) çöküşünü,⁷⁰ Kilise iktidarının bu denli büyük bir güç konumuna gelme sürecinin başlangıcı olarak kabul etmek mümkündür. Yaşanan bu büyük çöküşün akabinde Kilise, merkezi otoriteden yoksun ve parçalanmış olan Avrupa'da yeni bir birleştirici kurum olarak ortaya çıkmış ve de Roma otoritesinin çöküşüyle oluşan siyasi boşluğu doldurmaya başlamıştır. Katolik

⁶⁶ Boétie, (2018), s. 12

⁶⁷ Merriman, s. 38

⁶⁸ Merriman, s. 160

⁶⁹ Bertrand Russel, **Batı Felsefesi Tarihi 2. Cilt Katolik Felsefesi**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, Nisan 2021, s.159

⁷⁰ Ağaogulları, (2019), s. 222

Kilisesi'nin başı olan Papa, Avrupa'da merkezi otoritenin noksanlaşması sonucunda doğal olarak meydana gelen Feodal yapıların ve kralların üzerinde tahakküm kurarak hem ruhani hem de siyasi bir lider figürü haline gelmiştir.⁷¹

Batı Roma İmparatorluğu'nun M.S. 5. yüzyıldaki çöküşü, imparatorluk içindeki zayıflamalar ve dışardan gelen istilalarla şekillenen, akabinde Batı Roma'nın son imparatoru kabul edilen Romulus Augustus'un M.S. 476'da⁷² tahttan indirilmesiyle sonuçlanan karmaşık bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'nın kaderini derinden değiştiren bu çöküşe dair birçok sebep öne sürülebilir. İmparatorluk sınırları içerisinde otoritenin giderek zayıflamasının en büyük sebeplerinden birinin siyasi istikrarsızlıkların⁷³ yarattığı ekonomik bozunumlar olduğunu söylemek mümkündür. İmparatorluğun yönetim mekanizmasında vuku bulan darbelerin ve imparatorların sık aralıklarla değişmesinin bir sonucu olarak zayıf ve etkisiz bir yönetim kendini göstermeye başlamıştır. Otoritede bu denli istikrarsızlığın doğal bir sonucu olarak Akdeniz'de ticaret hacmi düşmeye başlamış olup, akabinde halk üzerinde ağır vergi yükümlülükleri getirilmeye başlanmasıyla beraber tarımsal üretimin önemli ölçüde azalarak toplum içerisinde kendi kendine yetememe durumu vuku bulmuştur.⁷⁴

Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünde etkili olan en önemli faktörlerden biri de otorite zayıflığının bir sonucu olarak askeri düzenin bozulmaya başlaması ve imparatorluk sınırlarının savunmasız hale gelmesi örnek olarak gösterilebilir. M.S. 4.yüzyıldan itibaren Hunlar, Franklar, Vandallar ve Gotlar gibi çeşitli grupların imparatorluk topraklarını istila etmeye başlaması⁷⁵ ve akabinde Roma şehrinin M.S. 410'da Vizigotlar⁷⁶ ve daha sonra M.S. 455'te Vandallar tarafından yağmalanması, imparatorluğun ne denli savunmasız bir forma evrildiğinin göstergesidir. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Batı Roma İmparatorluğu'nun kaynakları, geniş coğrafyasını idame ettiremeyecek ölçüde azalmış olup⁷⁷ otorite zayıflığının da etkisiyle

⁷¹ Ağaoğulları, (2019), s. 224

⁷² Romulus Augustus hakkında bilgi için bkz: <https://www.britannica.com/biography/Romulus-Augustus> (e.t.: 01.08.2024)

⁷³ Ateş Uslu, **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 1**, Yordam Kitap, 2.Baskı, İstanbul, Ağustos 2022, s. 230

⁷⁴ Ateş Uslu (2022), s.233

⁷⁵ Ateş Uslu (2022), s.221

⁷⁶ Michael Vannesse, "La reconstruction de Rome après le sac de 410 : entre mythe et réalité", **Latomus**, 2010, C. 69, S. 2, s. 509

⁷⁷ Stephen Mitchell, **Geç Roma İmparatorluğu Tarihi M.S.: 284-641**, Turhan Kaçar (çev.), Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Aralık 2016, s.534

imparatorluk sınırları içerisinde bölgesel bölünmeler derinleşmeye başlamıştır. Pek tabiidir ki bu bölünmelerin, toplumun “Roma Yurttaşlığı” idealine olan inancını zayıflattığını söylemek mümkündür. Buna mukabil Hristiyanlığın yükselişi kaçınılmaz hale gelerek⁷⁸ toplum içerisinde Roma yurttaşlığı idealinden “ruhani olana hizmet etme” anlayışına geçilmeye başlanmıştır.

Birbirini zincirleme şekilde takip eden gelişmeler neticesinde imparatorluk, M.S. 476'da Odoacer'in, son Roma imparatoru Romulus Augustus'u tahtından indirmesi⁷⁹ neticesinde son bulmuştur. Ancak bu çöküşün neticesinde ortaya çıkan otorite boşluğu zamanla Katolik Kilisesi tarafından doldurulmaya başlanmıştır.

1.5.1. Papalık Gücünün Yükselişi ve Dini İktidarın Sarsılmaz Tahakkümü: 13. Yüzyıl

Papalık'ın ve Ruhban sınıfın gücünün bir siyasi iktidar formunda yükselişinin temeli olarak, “Papalık Üstünlüğü”⁸⁰ doktrininin geliştirilmesi kabul edilebilir. Söz konusu bu doktrin, 11. yüzyılda Papa VII. Gregorius⁸¹ döneminde geliştirilerek Papa'nın hem ruhani hem de dünyevi konulardaki yetkisini düzenleyen (daha sarıh bir tabir ile dikte eden) ünlü “Dictatus Papae”⁸² (1075) adlı belge ile de ortaya konmuştur. Bu doktrin, Papa'ya bütün ruhban sınıfını atama ve görevden alma yetkisinin yanı sıra tüm Hristiyanların günlük hayat pratiklerindeki dini uygulamalarını dikte etme/düzenleme yetkisini de vermiş ve hükümdarları da görevden alabilmeyi meşru saymıştır.⁸³

Papa VII. Gregorius ile Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich arasındaki kilise görevlilerinin atanmasına ilişkin ünlü “Atama Tartışması” (Investitura)⁸⁴ sonucunda, Papa'nın piskoposları atama ve görevden alma yetkisini⁸⁵ başarıyla dayatması ve böylece hükümdarların Kilise üzerindeki etkisini sınırlaması, seküler iktidar-dini iktidar arasındaki güç mücadelesinin en büyük örneği olarak kabul edilebilir.

13. yüzyıl Yüksek Ortaçağ Avrupası'na bakıldığında Papalık'ın gücünün en üst seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Papa III. Innocentius'un 1198-1216 yılları arasındaki

⁷⁸ Ateş Uslu (2022), s. 254

⁷⁹ Stephen Mitchell, s. 149

⁸⁰ J.P. Whitney, “Gregory VII”, *The English Historical Review*, C. 34, S.134, 2014, s. 136

⁸¹ J.P. Whitney, s. 143

⁸² J.P. Whitney, s. 131

⁸³ J.P. Whitney, s. 131

⁸⁴ J.P. Whitney, s. 139

⁸⁵ Ağaoğulları, (2019), s.245

görevi döneminde Papalık'ın en güçlü devrini yaşadığı ve III. Innocentius'un Avrupa kralları üzerinde otoritesini endoktrine ettiği görülmektedir.⁸⁶ Muhtelif krallıkların siyaset mekanizmaları üzerinde doğrudan rol oynaması, hükümdarlar arası anlaşmazlıklarda arabuluculuk görevi üstlenmesi ve hükümdarları tahttan indirmeye muktedir bir yetkeye(otoriteye) sahip olması Avrupa'ya tamamen egemen olduğunun en büyük örnekleridir.⁸⁷ III. Innocentius tarafından 1215 yılında toplanan Dördüncü Laterano Konsili⁸⁸ (Fourth Lateran Council), Kilise'nin Hıristiyan toplumlardaki merkezi rolünü yeniden vurgulamanın yanı sıra bütün Avrupa'ya V. Haçlı Seferi'ni kabul ettirerek hem ruhani hem de siyasi konulardaki Papalık otoritesini daha da güçlendirmiştir.⁸⁹

1.6. Fransa'da Dini İktidar Süreci ve Fransız Monarşisi'nin Yükselişi

Kilise, Ortaçağ Fransız toplumunda merkezi bir roldedir. Avrupa'da ve özellikle Fransız topraklarında seküler iktidarların merkezi otorite olabilmelerine imkan tanımayan Feodal mekanizma⁹⁰ ile Kilise iktidarının benzer bir yapıya evrildiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak Piskoposlar ve Başrahiplerin genellikle geniş topraklara sahip olmaya başlaması ve soylu sınıfına benzer bir güce⁹¹ sahip olması gösterilebilir. Görülmektedir ki Kilise iktidarı eğitimden ticarete ve hukuka kadar günlük yaşamın birçok yönünü kontrolü altına almış ve taç giyme törenleri vesilesiyle de kralların otoritesini meşru kılmada önemli bir güç haline gelmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki Kilise artık sadece hükümdarı görevden alma yetkisini kendinde meşru görmenin⁹² yanı sıra ancak ve ancak kendi iktidarının onayladığı hükümdarın meşru olduğu algısını yaratmıştır.⁹³ Bunu, Kilise'nin hükümdar atama yetkisini de haiz olduğu şeklinde yorumlamamız mümkündür.

Kilise'nin gücü Avrupa çevresinde arttıkça, Fransız monarşisinin, Kilise iktidarının kendi iktidarı üzerindeki otoritesini azaltmaya çalıştığı görülmektedir. Bunun en büyük örneğini ise 987 yılından 1792'ye kadar Fransız monarşisinin hanedanı olan Capetian

⁸⁶ J.C. Moore, "Pope Innocent III, Sardinia, and the Papal State", *Speculum*, C. 62, S. 1, 1987, s.93

⁸⁷ Ağaogulları, (2019), s. 250

⁸⁸ Elizabeth Freeman, "The Fourth Lateran Council of 1215, the Prohibition against New Religious Orders, and Religious Women", *Journal of Medieval Religious Cultures*, C. 44, S.1, 2018, s.12

⁸⁹ J.C. Moore, s. 102

⁹⁰ Ateş Uslu, s. 455

⁹¹ J.P. Whitney, s. 142

⁹² J.P. Whitney, s. 142

⁹³ Merriman, s. 32

Hanedanı'nda görmekteyiz. Fransa'yı 987 yılından itibaren yöneten Capetian hanedanı, hem mutlak gücü yeniden kralın elinde toplamaya hem de feodal beylerin ve Kilise'nin mutlakiyetçi yapı üzerindeki etkisini azaltmaya çalışmıştır⁹⁴. Fransız kralları bu konuda başlangıçta zayıf olduklarından ve de güçlü yerel feodal beyler tarafından kontrol edilen yarı özerk yapılara sahip bölgelerden oluşan topraklar üzerinde hüküm sürdüklerindendolayı, bu sürecin son derece yavaş ilerlediği anlaşılmaktadır.⁹⁵ Ancak 12. yüzyıldan itibaren Fransız krallarının otoriteyi istikrarlı bir şekilde kendi iktidarları üzerinde merkezileştirmeye başladığı görülmektedir.⁹⁶

1.6.1. Papalığın Avignon'a Taşınması ve Otorite Zedelenmesi (1309-1377)

Avignon Papalığı⁹⁷ süreci, Fransız monarşisi ile Katolik Kilisesi arasındaki güç dengelerini önemli derecede değiştiren⁹⁸ tarihi bir olay olarak kayıtlara geçmiştir. 1309 yılında Papa V. Clemens'in⁹⁹ (Bertrand de Goth), Fransız kralı IV.. Philippe'nin (Güzel Philip) baskısıyla Papalık sarayını Roma'dan Fransa'nın Avignon kentine taşınmasıyla başlayan bu dönem, hem dini otorite hem de mutlakiyetçi seküler otorite üzerinde derin etkiler yaratmıştır.¹⁰⁰

“Papalık Üstünlüğü”¹⁰¹ doktrini ile hazırlanmış olan Dictatus Papae'nin¹⁰² verdiği geniş yetkilere dayanarak Kilise'nin, bütün Hristiyan toplumdaki ruhban sınıfın vergilendirilmesini kendisine tabi kılmasından rahatsızlık duyan ve kendi mutlak otoritesini tesis etmek isteyen IV. Philippe¹⁰³, karşı bir hamle ile kendi egemenliğinde bulunan topraklar üzerindeki din adamlarını kendi erki üzerinden vergilendirmeye çalışmıştır.¹⁰⁴ Papa VIII. Bonifacius'un buna karşı direnmesiyle beraber, Papalık ile Fransız Monarşisi arasındaki güç savaşı şiddetlenmeye başlamıştır. IV. Philippe'nin Fransız din adamları üzerinde kraliyetin otoritesini tesis etme girişimlerine şiddetle karşı çıkan Papa VIII. Bonifacius'un¹⁰⁵ 1303 yılında ölümünden sonra Philippe, kendisine

⁹⁴ Elizabeth A. R. Brown. “Taxation and Morality in the Thirteenth and Fourteenth Centuries: Conscience and Political Power and the Kings of France”, **French Historical Studies**, C. 8, S.1, 1973, s.1 4

⁹⁵ Merriman, s. 52

⁹⁶ Ateş Uslu, (2022), s. 438

⁹⁷ Perry Anderson, **Mutlakiyetçi Devletin Kökenleri**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2023, s. 125

⁹⁸ Merriman, s. 116

⁹⁹ Merriman, s. 116

¹⁰⁰ Merriman, s. 116

¹⁰¹ P. Whitney, s. 136

¹⁰² P. Whitney, s. 131

¹⁰³ Merriman, s. 116

¹⁰⁴ Ağaoğulları,(2019), s. 265

¹⁰⁵ Ağaoğulları,(2019), s. 18

yakınlığı ile tanınan V. Clemens 'in papa olarak seçilmesini sağlayarak, kendi otoritesini Kilise otoritesi üzerinde tesis etmeye başlamıştır.¹⁰⁶

IV.Philippe'nin etkisi altında kalan V. Clemens, Papalık'ı Roma'dan Avignon kentine taşıyarak yaklaşık 70 yıllık bir itibar kaybı sürecinin kapısını aralamıştır.¹⁰⁷ Bu 70 yıllık süreç içerisinde başa gelen Papaların, Fransız monarşisinin önemli ölçüde etkisi altında kalması¹⁰⁸ ve Fransız kraliyetine siyasi bağılılıklarıyla ilişkilendirilmesi nedeniyle genellikle bu döneme İtalyanlar tarafından "Babil Esareti"¹⁰⁹ de dendiği görülmektedir.

Papalık merkezinin Avignon kentine taşınması, Fransız monarşisinin Papalık üzerinde eşi benzeri görülmemiş bir otorite tesis etmeye başladığı anlamına gelmektedir.¹¹⁰ Papalık kurumunun "evrensel ve bağımsız" bir kurum olması gerekirken, gittikçe Fransız monarşisinin siyasi çıkarlarının bir aracı olarak görülmeye başlanmasıyla birlikte, Kilise iktidarının "evrensel ve ruhani liderlik" iddiası ciddi şekilde zayıflamaya başlamış ve artık ruhani bir otoriteden çok siyasi bir piyon olarak görülmeye başlanmıştır. Papalığın Fransız monarşisinin çıkarları doğrultusunda kontrol edildiği algısı, başta İtalya ve Kutsal Roma İmparatorluğu olmak üzere Avrupa'da pek çok kişiyi Kilise otoritesini sorgulamaya iterek bu kuruma olan bağılılıklarını zedelemiştir¹¹¹.

Papalık, Fransız monarşisinin 70 yıl süren otoritesi altında itibar kaybı yaşamasının ardından, tekrar kendi otoritesini tesis etmek amacıyla 1377 yılında Papa XI. Gregorius döneminde Roma'ya geri taşınmışsa¹¹² da bu sefer "Batı Bölünmesi" (Great Western Schism)¹¹³ (1378-1417) olarak bilinen bir bölünmeyle yüz yüze gelmiştir. Bu bölünmenin en büyük sebebi ise yaklaşık 40 yıl boyunca Avignon'da ve Roma'da her biri kendince meşruiyet iddiasında bulunan rakip papaların bulunmasıdır.¹¹⁴ Bu durum papalığın itibarını daha da zedelemiş, dini ve siyasi otoritesini daha önce hiç olmadığı

¹⁰⁶ Merriman, s. 117

¹⁰⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker, **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, Şubat 2023, s. 38

¹⁰⁸ Merriman, s. 117

¹⁰⁹ Ağaoğulları ve Levent Köker, (2023), s. 38

¹¹⁰ Merriman, s. 117

¹¹¹ Merriman, s. 117

¹¹² Merriman, s. 117

¹¹³ Joelle Rollo-Koster, "Looting The Empty See: The Great Western Schism Revisited (1378)". **Rivista Di Storia Della Chiesa in Italia**, C. 59 S. 2, 2005, s. 434

¹¹⁴ Joelle Rollo-Koster, s. 436

derecede azaltmıştır. Kilise içinde vuku bulan bu uzun bölünme dönemi, Papalık kurumunun meşruiyetinin Avrupa toplumları nezdinde azalmasına sebep olmuştur.¹¹⁵

Bu gelişmeler ışığında bakıldığında Avignon Papalığı döneminin, Fransız monarşisinin siyasi ve dini konularda otoritesini tesis etmesini sağladığı anlaşılmaktadır. Böylelikle monarşinin sadece Fransa sınırları içerisinde değil, aynı zamanda Avrupa siyasi ilişkilerindeki otoritesini de artırdığı söylenebilir.¹¹⁶ Fransız monarşisi, Kilise üzerinde keskin bir hâkimiyet kurarak merkezi otoritesini güçlendirmiş ve hem seküler hem de dini arenada kraliyet üstünlüğünü pekiştirerek¹¹⁷ “mutlakiyetçi devlet” anlayışının öncüsü olmuştur.¹¹⁸ Bu gelişmeyi Fransa'da “ulusal monarşilerin” yükselişinin başlangıcı olarak kabul etmek mümkündür.

1.6.2. Bologna Konkordatosu (Le Concordat de Bologne) (1516)

Papa'nın, Fransız egemenliğinde bulunan topraklar üzerindeki dini ve siyasi otoritesini daha da azaltmak için Fransız monarşisinin devamlı bir şekilde girişimlerde bulunduğu görülmektedir. İşbu girişimlerden belki de en önemlisi olarak 1516 yılında imzalanan Bologna Konkordatosu'nu¹¹⁹ saymak yanlış olmayacaktır. Fransa Kralı I. François ile Papa X. Leo arasında¹²⁰ imzalanan bu anlaşma neticesinde; asırlardır Piskopos ve Başrahiplerin atanması hususunda yetkiyi tekelinde bulduran Papalık'tan bu yetki alınmış¹²¹ ve Fransız kraliyetine krallık toprakları içerisindeki Piskopos ve Başrahiplerin atanması yetkisi verilerek¹²² Kilise iktidarı üzerinde önemli bir kontrol sağlanmıştır. Buna mukabil olarak her ne kadar Papalık, Fransa'daki Kilise'den belirli birtakım gelirleri toplama hakkını halen elinde tutsa da Fransız monarşisi kendi egemenliği altındaki topraklarda Kilise'nin hiyerarşik düzeni üzerinde etkin bir gücün sahibi konumuna gelmiştir.¹²³

Söz konusu konkordato, Fransa'da mutlakiyetçi kraliyet iktidarının güçlendirilmesi sürecinde en önemli gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız monarşisinin,

¹¹⁵ Joelle Rollo-Koster, s. 442

¹¹⁶ Joelle Rollo-Koster, s. 472

¹¹⁷ Joelle Rollo-Koster, s. 471

¹¹⁸ Perry Anderson, s. 76

¹¹⁹ Perry Anderson, s. 79

¹²⁰ Merriman, s. 161

¹²¹ Merriman, s. 289

¹²² Merriman, s. 139

¹²³ Merriman, s. 161

Piskoposları ve Başrahipleri atama yetkisini elde ederek¹²⁴ hem dini hem de siyasi otorite üzerindeki etkisini artırmasıyla birlikte daha önce Fransız toplumunda Kilise iktidarı namına önemli otorite araçları olarak görülen Piskoposlar ve Başrahipler, zaman içerisinde mutlakiyetçi kraliyete daha sadık bir konuma gelmişlerdir. Dolayısıyla görülmektedir ki Bologna Konkordatosu, monarşinin dini otorite üzerindeki hakimiyetini artırmasıyla beraber Fransa'daki Papalık etkisinin azalmasında¹²⁵ önemli bir siyasi olay olarak tarihe geçmiştir.

Fransa topraklarında mutlakiyetçi iktidarın yükselişi, adeta birer propaganda aracı olarak kullanılan dini ve felsefi görüşlerle desteklenmeye çalışılmıştır. Zaman içerisinde “İlahi Hak” (The Divine Rights of Kings)¹²⁶ kavramının mutlakiyetçi devlet iktidarının merkezinde yer almaya başlayan bir görüş haline geldiği anlaşılmaktadır. Bu görüş, özünde hükümdarın iktidarının parçalanamaz ve bölünemez bir bütün olduğunu ve hükümdarın Kilise ve soylular da dahil olmak üzere diğer tüm otoritelerin üzerinde olduğunu savunmaktadır.¹²⁷ Bu görüşe binaen Fransız kralları arasında I. François ve halefleri tarafından, “İlahi Hak” kavramı gereğince yönetme yetkilerinin kendilerine doğrudan doğruya Tanrı’dan geldiği görüşü benimsenmiştir.¹²⁸ Bu görüş, egemenlik üzerine kaleme aldıklarıyla mutlakiyetçiliğin felsefi temelini atmış olan Jean Bodin gibi filozoflar tarafından da zamanla pekiştirilmiştir¹²⁹.

1.6.3. Protestan Reformasyonu ve Papalık Otoritesi’nin Gerileme Süreci

16. yüzyılın başlarında bir kıvılcımla vuku bulan Protestan Reformu, mutlakiyetçi monarşilerin yükselişe geçtiği Avrupa’da, Papa’nın otoritesine indirilen en önemli darbe olmuştur. Alman bir keşiş ve teolog olan Martin Luther’in 1517 yılında, Vatikan tarafından görevlendirilen bir rahip olan Tetzel Wittenburg’un endüljans satmasına karşı çıkması¹³⁰ ve akabinde Katolik Kilisesi ile arasında büyüyen tartışma sonucu Doksan Beş Tez¹³¹ isimli eserini kaleme alması ile başladığı kabul edilen Reformasyon hareketi,

¹²⁴ Merriman, s. 161

¹²⁵ Allan A. Tulchin, “Church and State in the French Reformation”. *The Journal of Modern History*, C. 86 S. 4, 2014, s. 833

¹²⁶ Merriman, s. 291

¹²⁷ Glenn Burgess, “The Divine Right of Kings Reconsidered.” *The English Historical Review*, C. 107 S. 425, 1992, s. 838

¹²⁸ Merriman, s. 291

¹²⁹ Jean Bodin, **Egemenlik Üzerine**, Reha Kuldaşlı (çev.), Timaş Akademi, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2024, s. 83

¹³⁰ Ağaouğulları, (2023), s. 102

¹³¹ Ağaouğulları, (2023), s. 102

Katolik Kilisesi'nin otoritesine, özellikle Papalık hiyerarşisine meydan okumuş ve Avrupa'nın birçok yerinde bu hareketin yayılarak Protestan Kiliselerinin açılmasına yol açmıştır.¹³² Tarihsel bağlamda incelendiğinde bu Protestan Reform hareketinin iki önemli kolu bulunmaktadır: Luthercilik ve Kalvinizm.¹³³

Lutheryen akım Alman toprakları üzerinde yayılmaya başlarken¹³⁴, Kalvinist hareket İsviçre, Hollanda ve Fransa'da günden güne taraftar kazanmıştır.¹³⁵ Fransa'da hızla yayılan bu Kalvinist akım (Huguenot hareketi¹³⁶ olarak da bilinmektedir) sonucunda Fransız Din Savaşları'nın (1562-1598) önü açılmıştır.¹³⁷ Katolikler ve Protestan Huguenotlar arasında yaşanan sert çatışmalar Fransız toplumunu ikiye bölmesinin¹³⁸ yanı sıra Kilise'nin dini ve siyasi otoritesini daha da zayıflatmıştır.

1.6.4. Fransız Monarşi İktidarının Güçlenmesi ve Mutlakiyetçiliğin Yükselişi

16. yüzyıl, Fransa'da özellikle Bourbon Hanedanlığı yönetiminde mutlak kraliyet gücünün pekişmesine tanıklık etmiştir.¹³⁹ Onlarca yıl süren Din Savaşları'nın ve iç huzursuzluğun ardından Fransız Monarşisi, gücünü daha da merkezileştirmek amacıyla bu çatışmalardan yararlanmıştı. Fransız kral IV. Henri 1598 yılında "Nantes Fermanı"nı¹⁴⁰ yayınlarak Protestan Huguenotlara dini hoşgörü tanınmasının yanı sıra bu ferman dolayısıyla kraliyetin dini gruplar arasında arabuluculuk yapabilmesi meşruiyetini ve yetkesini kendi mutlak iktidarında görmesi vesilesiyle Monarşi'nin Fransa'da nihai hakem ve otorite olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁴¹

17. yüzyıla gelindiğinde ise XIII. Louis ve XIV. Louis iktidarlarında mutlakiyetçiliğin hız kesmeden yükselişi, monarşinin hem seküler hem de dini otorite üzerindeki gücünü daha da pekiştirmiştir.¹⁴² Buna mutlakiyetçiliğin en büyük timsali olan XIV. Louis'nin, kralların "ilahi hak" görüşüne olan inancına vurgu yaparak "L'État, c'est moi"¹⁴³

¹³² Merriman, s. 111

¹³³ Martin Kuther ve Jean Calvin, **Seküler Otorite Sivil Yönetim**, İsmail Hakkı Yılmaz (çev.), Pinhan Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Kasım 2016, s. 19

¹³⁴ Merriman, s. 126

¹³⁵ Merriman, s. 142

¹³⁶ Merriman, s. 143

¹³⁷ Ateş Uslu, **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2**, Yordam Kitap, 2.Baskı, İstanbul, Ağustos 2022, s. 125

¹³⁸ Merriman, s. 160

¹³⁹ Uslu, **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2**, s. 392

¹⁴⁰ Uslu, **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2**, s. 135

¹⁴¹ Uslu, **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2**, s. 136

¹⁴² Ağaoğulları, (2019), s. 543

¹⁴³ Merriman, s. 295

(“Devlet benim”) demesi örnek olarak gösterilebilir. XIV. Louis’in iktidarının, Fransa’da idari kontrolü daha da merkezileştirerek Kilise’nin Fransız siyaseti üzerindeki etkisini gittikçe azalttığı görülmektedir.¹⁴⁴

1.7. Fransız Mutlakiyetçiliğinin Yükselmesinde Feodalizmin Çöküşünün Etkileri

Genel bir kavram olarak Feodalizm, yerel feodal beylerin-toprak beylerinin kendi toprakları üzerinde azımsanmayacak ölçüde otoritelerinin olduğu ve aynı zamanda bu toprak beylerinin krala sadakat yükümlülüklerinin bulunduğu, merkezi olmayan bir sistem olarak karakterize edilebilir.¹⁴⁵ Ortaçağ dönemi Fransa topraklarının siyasi ve sosyal yapısına hakim olan bu feodalizm sisteminin temelleri ise, birtakım siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler neticesinde yavaş yavaş aşınmaya başlamış ve 15. yüzyılın sonlarından itibaren Fransa’da zayıf bir yapı olmaya doğru evrilmiştir.¹⁴⁶

Fransa’da feodal mekanizmanın bozulması ve 16. yüzyılda mutlakiyetçi monarşinin yükselişe geçmesi, Avrupa siyasi düşünce tarihi içerisinde ekonomik, dini ve sosyal çalkantılarla çevrelenmiş önemli bir dönüşüm sürecinin timsalidir. Bu döneme en temelde feodal beylik sisteminin gerilemesi, iktidar mekanizmasının hükümdarın kendi tekelinde merkezileşmesi ve kralların otoritelerini meşru kılmak amacıyla “ilahi hak” kavramına dayandığı yeni bir siyasi düsturun gelişmesi damga vurmaktadır. Söz konusu dönemde toplumda meydana gelen dini, sosyal ve ekonomik değişimler, Avrupa’da merkezi yönetim anlayışı için bir öncü haline gelecek olan Fransız mutlakiyetçi devletin ortaya çıkışını şekillendirmekte çok büyük bir öneme sahip olmuştur. Bu dönemde Fransa’nın kendi toprakları üzerinde Kilise’nin ve feodal toprak beylerinin hakim olduğu parçalı ve düzensiz bir siyasi yapıdan, Fransız krallığının mutlakiyetçi otoritesini ortaya koymasıyla doruğa ulaşan merkezi bir monarşik sisteme geçiş yapıldığı görülmektedir.¹⁴⁷ Dönemin dini, siyasi ve sosyal gelişmelerinin, sonraki yüzyıllar boyunca Avrupa düşüncesine hakim olacak olan mutlakiyetçi siyaset teorisinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı anlaşılmaktadır.

Fransız monarşisinin zaman içerisinde dini, siyasi ve toplumsal değişimler neticesinde mutlak bir kudrete evrilme sürecini daha iyi kavrayabilmek adına, feodalizm sisteminin

¹⁴⁴ Ağaoğulları, (2019), s. 543

¹⁴⁵ Robert Boutruche, “Qu’est-ce que la féodalité? A propos d’un livre récent”. **Revue Historique**, C. 200 S. 2, 1948, s. 200

¹⁴⁶ Merriman, s. 38

¹⁴⁷ Merriman, s. 281

çöküş dinamiklerini incelememiz gerekmektedir. Dini otoritenin itibarının sarsılması gibi feodalizm mekanizmasının toplum nezdinde çöküşünün de Fransız mutlakiyetçiliğini yükseliş sürecine taşıdığı aşikardır. Bu nedendir ki bu süreci daha iyi anlayabilmek için feodalizmin çöküşünü siyasi ve sosyo-ekonomik olarak incelemek gerekmektedir.

1.7.1. Ekonomik ve Sosyal Dinamikler

Feodalist sistemin gerilemesindeki en önemli dinamiklerden birinin Fransa'nın ekonomik yapısındaki köklü değişiklikler olduğu söylenebilir. 14. ve 15. Yüzyılların ekonomik yapısı mercek altına alındığında, feodalist sistemin temeli sayabileceğimiz tamamen tarımsal odaklı¹⁴⁸ bir ekonomik yapıdan süreç içerisinde kademeli olarak uzaklaşmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle Paris, Lyon ve Bordeaux gibi dönemin öne çıkan kentlerinde ticaretin ve kentleşmenin önemli ölçüde gelişmekte olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁹ Tüccar ve esnaflardan oluşan bir burjuva sınıfının yükselişe geçmesi, toprak mülkiyeti ve sırf tarımsal üretime dayanan geleneksel feodal yapının bozunum sürecine girmesine vesile olmuştur.

Feodal yapının bozunumundaki faktörlerden önemli olan bir diğeri de sosyal dinamiklerde meydana gelen büyük değişimlerdir. 14. Yüzyılda bütün Avrupa'nın demografik yapısında değişiklik meydana getiren Kara Veba hastalığı döneminin de feodal yapı üzerinde son derece olumsuz etkileri olduğu görülmektedir.¹⁵⁰ Kara Veba hastalığı, yarattığı büyük nüfus kaybı sonucunda işgücünde de önemli ölçüde azaltma meydana getirerek feodal beylerin serfler ve köylü sınıfı üzerindeki kontrol yeteneğini büyük ölçüde azaltmıştır.¹⁵¹ İşgücü kaynakları kısıtlanınca, köylü sınıfının feodal beyler üzerinde daha fazla pazarlık gücü elde etmesi ancak buna rağmen topraklara olan bağlılıklarını yitirerek büyüyen endüstrilerin yeni merkezleri haline gelen kentlere yeni iş olanakları aramaya gitmeleri kırsal feodal düzenin daha da fazla bozulmasına sebep olmuştur.¹⁵²

1.7.2. Siyasi Merkezileşme ve Feodal Beylerin Zayıflaması

Fransa, 15. yüzyılın sonlarından itibaren, Ortaçağ devirleri boyunca önemli derecede özerkliğe sahip olan feodal beylerin otoriteleri aleyhine olarak monarkın otoritesini

¹⁴⁸ Merriman, s. 39

¹⁴⁹ Merriman, s. 51

¹⁵⁰ Merriman, s. 39

¹⁵¹ Uslu, *Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2*, s. 33

¹⁵² Uslu, *Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2*, s. 33

merkezileştirmeyi amaçlayan bir dizi siyasi merkezileşme sürecinden geçmiştir. Fransız monarkının siyasi merkezileşme sürecine gitmesinin en büyük sebebi ise Feodal yapı temelinde, feodal beylerin kendi toprakları üzerinde neredeyse mutlak bir kontrole sahip olmasıdır. Tarihsel analiz neticesinde, feodal beylerin vergi toplama, mahkeme kurup yargılama yapma ve kendi otoriteleri nezdinde askeri birlikler kurma yetkisine haiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu geniş yetkilerin onları kraliyet otoritesiyle rekabet edebilecek yerel güçler konumuna getirdiği ise gayet sarıh bir gerçektir.¹⁵³

Tarihsel süreç içerisinde, 1461'den 1483'e kadar monark konumunda bulunan Kral XI. Louis'nin, feodal yapının zayıflatılıp merkezi bir monarşinin tesis edilmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir.¹⁵⁴ XI. Louis, monarşinin iktidarını merkezileştirmek için feodal beylerin iptidai mekanizmalarını zayıflatması gerektiğini fark ederek, onları otorite yoksunu bir forma evriltmeyi amaçlayan birtakım, idari, siyasi, askeri reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak onun stratejik zekası tam olarak bu hususta kendini belli etmemiştir. Louis, bu reformların istibdati bir usulle dayatılmasının reformları etkisiz kılacağını düşünerek, otoritelerinden taviz vermek istemeyen feodal beylerin iradelerini zayıflatmak amacıyla çoğunlukla diplomasi sanatını kullanmayı tercih etmiştir.¹⁵⁵ Buna örnek olarak ise, feodal toprak beylerinin baskısından kurtulmak isteyen kentlerle ve rekabet içine soktuğu diğer feodal beylerle ittifak kurarak otoritesinden taviz vermek istemeyen toprak beylerinin gücünü önemli ölçüde azaltması gösterilebilir.¹⁵⁶

Feodal otoritelerin zayıflatılması için, egemen olunan topraklar üzerinde kraliyet idaresinin yeniden düzenlenmesi ve tesis edilmesi gerektiğinin farkına varan XI. Louis, bölgelerdeki senyörlerin-derebeylerinin yerine doğrudan monark tarafından atanan memurları göreve getirmeye başlamıştır.¹⁵⁷ Bailli ve Sénéchal¹⁵⁸ olarak bilinen bu kraliyet memurları, monarka karşı doğrudan sorumlu olup, kralın eyaletler üzerinde daha çok kontrol sahibi olmasını sağlamaktadırlar.¹⁵⁹ Böylelikle derebeylerinin kendi

¹⁵³ Ağaoğulları, (2019), s. 245

¹⁵⁴ Gaston Dodu, "LOUIS XI", *Revue Historique*, C. 168 S. 1, 1931, s. 53

¹⁵⁵ Dodu, s. 61

¹⁵⁶ Dodu, s. 61

¹⁵⁷ Dodu, s. 61

¹⁵⁸ Bailli, Kuzey Fransa bölgesinde; Sénéchal ise Güney Fransa bölgesinde kraliyet adına idari ve adli yönetimden sorumlu kişiler olarak ele alınabilir.

¹⁵⁹ Edgard Boutaric, "Organisation judiciaire du languedoc, au moyen age. deuxième partie. juridictions intermédiaires et de premier appel", *Bibliothèque de l'École Des Chartes*, C. 1, 1855. s. 535

kendilerini yönetme kudretinin azaltılmasıyla birlikte, Fransız monarşisi tüm Fransa üzerinde tek meşru otorite haline gelmeye başlamıştır.

1.7.3. Kraliyete Bağlı Merkezi Ordunun Kurulması ve Feodal Beylerin Askeri Gücünün Azaltılması

Monarkın otoritesinin güçlenmesini sağlayan en önemli atılımlardan biri de merkezi ve daimi bir ordunun oluşturulmasıdır. Feodal otoritelerin Fransız krallarının otoritelerini hiçe saydığı dönemlerde, Fransa ile diğer ülkeler arasında gelişen savaş durumlarında, Fransız krallarının büyük ölçüde feodal toprak beylerinin emri altındaki askeri birliklere bağımlı olduğu bilinmektedir. Ancak bu bağımlılığın Monarşi için büyük bir sorun oluşturduğu zaman içerisinde anlaşılmıştır.¹⁶⁰ Feodal beylerin savaş zamanlarında hükümdara asker vermeyi reddedebilme otoritesine sahip olmaları ve hatta askeri güçlerini kullanarak monarka karşı isyan edebilme ihtimalleri, Fransız krallığı açısından büyük bir tehdit unsuru sayılmıştır. Bütün bunların yanı sıra, bu feodal orduların uzun vadeli harplerde savaşmak üzere eğitilmemiş askerlerden oluşması, bu birliklerin disiplinsiz olmalarına yol açarak savaş meydanlarında Fransa aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir.¹⁶¹

XI. Louis ve onun halefleri, kralın doğrudan kontrolü altında bulunan merkezi ve daimi bir orduya ihtiyaç olduğuna kanaat getirmiştir.¹⁶² Merkezi ve daimi bir ordu kurma çalışmaları krallığın askeri ve siyasi dinamiklerini kökten değiştirmeye başlamıştır. Kraliyet, bu girişimler neticesinde, halktan toplanan vergilerle finanse edilen merkezi ve daha profesyonel bir ordu tesis ederek, kendini feodal beylerden askeri güç dilenme ihtiyacından bağımsızlaştırmıştır.¹⁶³ Bu sayede, feodal beylerin herhangi bir onayına ihtiyaç duyulmadan, artık bölgesel meselelere doğrudan monarka bağlı merkezi ordu müdahale edebilir vaziyete gelmiştir. Bunun en büyük neticesi olarak, feodal beylerin otoritesi altındaki askeri birliklere olan ihtiyaç azalmış, buna mukabil bu feodal beylerin arkasındaki askeri gücün büyük ölçüde zedelenecek otoritelerinin gittikçe zayıflamasına yol açmıştır.

1.7.4. Yasal Reformlar ve Kraliyet Adaletinin Genişletilmesi

¹⁶⁰ Ağaoğulları, (2019), s. 245

¹⁶¹ Ağaoğulları, (2019), s. 245

¹⁶² Gaston Dodu, "LOUIS XI", *Revue Historique*, C. 168 S. 1, 1931, s. 63

¹⁶³ Dodu, s. 61

Monarkın otoritesini güçlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği askeri reformlara, idari yapılanmayı merkezileştirmek için de tasarlanan birtakım yasal reformlar eşlik etmiştir. Monarşinin merkezileşmesine kadarki süreçte, feodal beylerin, bir tradisyon olarak görülen adli özerklik mekanizmalarının olduğu görülmektedir. Buna istinaden feodal beylerin kendi adalet sistemlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu adli özerklik feodal beylere, kraliyetin doğrudan müdahalesi olmaksızın, kendi toprakları üzerinde bir yargıç/arabulucu gibi hüküm verme ve kendi tebaalarını yargılayıp cezalandırma hakkını vermektedir.¹⁶⁴ Şüphesiz ki bu adli özerkliğin feodal beylere kendi mülkleri üzerinde neredeyse mutlak bir otorite sağladığı açıkça görülmektedir. Bu otorite ikililiğinden rahatsızlık duyan Monarşi, otoritesini daha da merkezileştirmek amacıyla, kraliyet adaletini bütün krallık toprakları üzerinde dayatarak, feodallerin bu adli özerkliğini ortadan kaldırmak istemiştir.¹⁶⁵

Merkeziyetçi adalet sisteminin kurulmasında, bir yüksek mahkeme/temyiz mahkemesi olan Parlement de Paris'in çok önemli bir etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁶⁶ Bu yüksek mahkeme, kral adına karar vermeye yetkisi olması dolayısıyla zaman içerisinde merkeziyetçi adalet sisteminin temel bir unsuru haline gelmiştir. Parlement de Paris, kralın, ülke toprakları genelindeki yargı işlerini denetlemesini sağlamanın yanı sıra yerel-feodal bölgelerde verilen kararlar için bir temyiz mahkemesi formuna evrilerek feodal beylerin adli özerklik bağlamında yargı üzerindeki gücünü neredeyse ortadan kaldırmıştır..¹⁶⁷

Yasama ve yargı faaliyetlerinin, bu reformlar sonucunda daha da merkezileştirilmesiyle birlikte, monarşi, adaletin nihai kaynağı haline gelmiştir. Bu gelişmeler, feodal beylerin tebaaları üzerindeki doğrudan kontrollerini kaybetmesine vesile olmuştur. Bu merkezi kudretin zaman içerisinde tüm ülke topraklarına yayılarak feodal mekanizmanın etkisini azaltmasıyla birlikte, kralın, bütün askeri, siyasi, idari ve yargısal gücü kendi elinde topladığı mutlak bir monarşi rejimi ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Dodu, s. 58

¹⁶⁵ Dodu, s. 61

¹⁶⁶ Sylvie Daubresse, "Le Parlement de Paris et l'édit du 17 janvier 1562", **Revue Historique**, C. 300 S. 607, 1998, s. 518

¹⁶⁷ Daubresse, s. 520

¹⁶⁸ Merriman, s. 301

İKİNCİ BÖLÜM

GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEV'DE DEVLET, İKTİDAR VE HEGEMONYA

2.1. Söylev'in Tarih Sahnesine Çıkışı

16. yüzyıl Fransa için sosyo-kültürel değişimlerin çok hızlı yaşandığı bir dönem olmakla birlikte bu değişimlerin birçoğu mutlakiyetçiliğin yükselişine katkıda bulunmuştur. Avrupa'yı zaman içerisinde saran Rönesans hareketinin Fransız entelijansiyası için etkisi kaçınılmaz olmanın yanı sıra hümanizma, yönetim, iktidarın doğası gibi kavramlar hakkında yeni fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹⁶⁹

16. yüzyılın hızlı değişimlerle geçmesine sebep olan Rönesans fikirlerinin Avrupa üzerinde yayılmasında 15. Yüzyılın sonlarından itibaren aktif bir şekilde kullanılmaya başlanan matbaanın etkisi yadsınamaz derecede önem arz etmektedir.¹⁷⁰ Özellikle kent burjuvazisi arasında okuryazarlığın artmasıyla, Kilise gibi geleneksel otoritelerin sorgulanmaya başladığını görmekteyiz. Buna mukabil dini dogmalar yerine insan usunun ve deneyiminin merkez alınması gerektiğini savunan hümanizma düşüncesi, siyasi düşüncenin de şekillenmesinde giderek daha etkili bir hale gelmeye başlamıştır. Fransız entelijansiyasında yaşanan bu yenilikçi düşünsel değişimler, güçlü merkezi otorite için felsefi temeller sağlayarak mutlakiyetçiliğin yükselişine katkıda bulunmuştur.¹⁷¹ Söylev'in Boétie tarafından tam olarak hangi tarihte kaleme alındığına dair kesin veriler bulunmamaktadır. Ancak Montaigne, en yakın arkadaşının metni yaklaşık olarak 16-18 yaşlarında kaleme aldığını belirtmektedir.¹⁷² Eser üzerinde yapılan analizler, eserde yer verilmiş bazı örneklerin ancak 1548'den sonra yayınlanmış birtakım eserlerden alınabileceğini, bu bağlamda eserin 1548'den sonra yazılmış olma ihtimalinin bulunabileceği gibi, önceden yazılmış metin üzerinde 1548'den sonra güncellemeler yapılmaya devam edilmiş olabileceğini göstermektedir.¹⁷³ Eserde doğrudan yer verilmemiş olsa da, Boétie'nin 1549 tarihli Gabelle Ayaklanmasından etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.¹⁷⁴ Köylü sınıfının bu ayaklanmasının yönetim tarafından sert bir şekilde bastırıldığı, köylülerin ayaklanmasının sebebinin ise iktidardan duyulan

¹⁶⁹ Merriman, s. 111

¹⁷⁰ Merriman, s. 30

¹⁷¹ Merriman, s. 86

¹⁷² Çelen, s. 159

¹⁷³ Çelen, s. 159

¹⁷⁴ Çelen, s. 159

hoşnutsuzluk olduğu iddia edilmektedir.¹⁷⁵ Boétie'nin de bu ayaklanma neticesinde "iktidar" olgusu zemininde etkilendiği ve bu temel doğrultusunda eleştirilerini geliştirmeye başladığı ileri sürülmektedir.¹⁷⁶

Çalışmamızın birinci bölümünde, Boétie'nin Antikite metinlerinin (Antik Yunan Roma metinlerinin) çevirilerini yaptığını belirtmiştik. Bu minvalde bakıldığında, yakın dostu Montaigne'in 1570 yılında bu çevirileri yayınlamasının yanında, Söylev'in orijinal metnini elinde bulundurmasına rağmen yayınlamadığı anlaşılmaktadır.¹⁷⁷ Bunun sebebinin ise Montaigne'in, Boétie'nin Monarkomak olarak düşünülmesinin önüne geçmek için olduğu düşünülmektedir.¹⁷⁸ Eserin Huguenotlarca nasıl olduğu bilinmeyen bir şekilde ele geçirilmiş olduğu, 1576 yılında ise Boétie'nin ismi kullanılarak Contr'un (Bir'e Karşı) ismiyle yayımlatıldığı görülmektedir.¹⁷⁹

Bu gelişmelerin akabinde Monarkomak olarak anılmaya başlanan Boétie'nin itibarını korumak amacıyla Montaigne, metnin tam halini yayımlar ve eserin neredeyse bir "gençlik günahı"¹⁸⁰ olduğunu ifade eder. Étienne de La Boétie'nin bir monarkomak olmadığı aşıkardır. Buna kanıt olarak da Boétie'nin metinlerinde işlediği konular ile Monarkomakların metinlerinde işlediği konuların mukayesesini gösterebiliriz. Boétie, Antik dönem metinlerinden çıkarımlarda bulunarak tebaaların iktidar mekanizmalarına nasıl boyun eğdiğini sorgularken, Monarkomaklar eserlerinde yalnızca belirli Fransız kurumları temelinde tebaanın baskı altında bulunan bölümleri için özgürlük talebinde bulunmuşlardır.¹⁸¹ Bu bağlamda Boétie'nin bir monarkomak olmadığı ve onlardan biri gibi onlar adına doktrinler kaleme almadığı anlaşılmaktadır.

Tarihler 1789 Fransız İhtilali'ne doğru ilerlerken, Söylev yeniden gün yüzüne çıkmış ve güncellik kazanmıştır. Fransız İhtilali sırasında, Söylev'den, insanları politik olarak örgütleyebilmek adına insanın doğasının özgürlüğü temelinde yararlanılmıştır.¹⁸² Buna

¹⁷⁵ Çelen, s. 159

¹⁷⁶ Çelen, s. 159

¹⁷⁷ Çelen, s. 160

¹⁷⁸ Ağaogulları, **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, s. 392

¹⁷⁹ Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Basım yayın, İstanbul, 2016, s. 249

¹⁸⁰ Mehmet Ali Ağaogulları, **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, Şubat 2023, s. 282

¹⁸¹ Çelen, s. 160

¹⁸² Çelen, s. 160

mukabil Napoleon'un darbesi akabinde "tiranlığa" karşı içerdiği görüşler ile birlikte eser, yeniden önem kazanmıştır.¹⁸³

2.2. Boétie Düşüncesinin Genel Hatları

Boétie'nin çalışmaları, belirli bir tarihsel bağlamda yazılmış olmasına rağmen, özellikle otorite, tahakküm, rızai boyun eğme kavramları söz konusu olduğunda, yüzyılları kapsayan bir güncellik ve derinlikle halen fikriyat tarihinde etkisini sürdürmektedir. Onun geliştirdiği bu "gönüllü kulluk" kavramı, tahakkümü ve iradi rızanın doğasını eleştirel bir şekilde sorgulamakta ve iktidar mekanizmasının meşruiyeti aracılığıyla bireylerin ve dolayısıyla da toplumların fiziksel bir zorlama olmasa dahi tiranlara gönüllü olarak rıza göstermeleri hakkında önemli sorular ortaya atmaktadır.¹⁸⁴

"Devlet" kavramına genel olarak baktığımızda, tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerin siyasi, sosyal, kültürel yapılarına paralel olarak evrim geçirdiğini söylemek mümkündür. En temel zeminde devlet, belirli bir toprak parçası ve de belirli bir popülasyon üzerinde daha üst bir güç olarak atfedilen ve bireyleri ortak tek bir otorite altında birleştiren siyasi bir örgütlenme biçimi olarak anlaşılmaktadır.¹⁸⁵ Bu kavram, modern anlamda, meşru otoriteyi ve sosyal düzeni temsil eden soyut bir varlık fikrinin tezahürüdür.

Eski toplumların "devlet"i kavrayış biçimleri incelendiğinde, onların genellikle devlet kavramını hükümdar ya da yöneticinin şahsıyla karıştırma eğilimlerinde olduğunu ve kişisel güç ile devlet erki arasında doğrudan bir ilişki tezahür ettiklerini görmek mümkündür. Bu bağlamda devletin eski toplumların nezdinde, tanrıların yeryüzündeki temsilcileri sıfatıyla nitelendirilen krallar, imparatorlar, hükümdarlar tarafından somutlaştırılan kutsal veya ilahi bir birliği sembolize ettiği görülmektedir.¹⁸⁶

Tarihsel süreç içerisinde, giderek daha karmaşık toplum yapılarının ortaya çıkmasıyla birlikte devlet, daha kurumsal bir kavram olarak algılanmaya başlanmıştır. Devletin zamanla, muktedirin/egemen olanın kendisinden bağımsız olarak, toplumun idari ve adli alanda örgütlenmesini sağlayan kurumlardan ayırt edilen bir varlık olarak algılanmaya başladığı görülmektedir. Bu düşünsel evrim, meşruiyet ve egemenlik gibi daha soyut

¹⁸³ Çelen, s. 160

¹⁸⁴ Boétie, (2016), s. 11

¹⁸⁵ Pierre Birnbaum, "La conception durkheimienne de l'État: L'apolitisme des fonctionnaires", **Revue Française de Sociologie**, C. 17 S. 2, 1976, s. 249

¹⁸⁶ Birnbaum, s. 247

bağlamda kalan kavramların ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu gibi aynı zamanda devlet mekanizmasının iktidardakilerden ötesinde de varlığını sürdürebileceği düşüncesini pekiştirmiştir.¹⁸⁷

Tarihsel olarak bakıldığında modernize fikriyatın toplumda yerleşmeye başladığı dönemlerde devlet, aynı zamanında düzenin, barışın ve ortak refahın zorunlu bir garantörü olarak görülmeye başlanmıştır. Devletin bu işlevleri, yasama, vergilendirme ve daimi ordular bulundurma gibi hususlarda kalıcı bir otorite tesis etmesi neticesinde merkezi kuruluşlara dönüşmesiyle genişlemiştir. Bu durum iktidarın, artık yalnızca güç yoluyla değil, aynı zamanda daha karmaşık yönetim mekanizmaları yoluyla daha idari ve bürokratik devlet biçimlerine geçiş dönemini işaret etmektedir.¹⁸⁸

2.3. Boétie'de Devlet ve İktidar

Étienne de La Boétie'de “devlet” ve “iktidar” kavramlarına bakmak için bir anlamda köke bakmak faydalı olacaktır. Platon ve Aristoteles'te kökleri her ne kadar farklı tarihsel ve felsefi bağlamlara dayansa da devletin ve otoritenin temellerini analiz etmek için verimli bir düşünce matrisi sunmaktadır. Bu üç düşünürün, devletin-iktidarın neliğine ve rolüne ilişkin fikirlerini, doğal hukuk ve toplumsal sözleşme teorileri perspektifinden inceleyerek, sadece düşünce dünyaları arasındaki farklılıklarını değil, aynı zamanda adalet, özgürlük, irade ve rıza kavramları üzerinde düşünmek söz konusu olduğunda birbirlerine düşünsel olarak yakınlaştıkları noktaları da daha iyi kavrayabiliriz.

Étienne de La Boétie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev adlı eserinde, paradoksal bir “gönüllü kulluk” olgusuna odaklanarak tiranik formda¹⁸⁹ devletin keskin bir analizini sunmaktadır. Boétie, devleti ortak menfaat ve bireyin kendini gerçekleştirme için elzem bir yapı olarak gören Platon ve Aristoteles'in¹⁹⁰ aksine, tiranik formda tezahür ettiği devleti, salt bireylerin zımni boyun eğme rızasıyla var olan sapkın bir mekanizma olarak

¹⁸⁷ Birnbaum, s. 256

¹⁸⁸ Birnbaum, s. 256

¹⁸⁹Tiran-Tiranlık: “Antik Yunan kültürü içinde tiran, yöneten kişi (tyrannos) anlamında kullanılmaktadır. Bu yönetim biçiminde tüm yetki tek bir tiranın elinde toplanmaktadır. Tiran, adalet duygusundan yoksun bir yönetici olarak görülmektedir. Burada bir tiranın devlet yönetiminde kendi çıkarları ve arzuları dışında başka bir kaygısının olmadığı vurgulanmaktadır. Bu anlayışa göre tiran, kendi halkına karşı zamanla zor kullanmaya başlar ve böylece halk özgürlük beklentisindeyken köleleşmiş, korkuyla yaşamaya başlamış bir halk haline gelir.” <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tiranlik> , (e.t.: 01/11/2024)

¹⁹⁰ Ivan Jordović , Aristotle On Extreme Tyranny and Extreme Democracy” **Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte**, C. 60 S. 1, 2011, s. 45

görmektedir. Boétie, tiranik bir formda gördüğü devleti,¹⁹¹ usun ve bireyin doğal-doğuştan gelen özgürlüğünün terk edilmesi olarak yorumlamanın yanı sıra aynı zamanda Platon ve Aristoteles'in meşru gördüğü doğal-rasyonel temeller üzerindeki devlet tezahürünün trajik bir şekilde bozunuma uğradığını düşünmektedir.

Platon, Devlet (Cumhuriyet) adlı eserinde devleti, her yurttaşın doğal yeteneklerine göre belirlenen bir konuma sahip olduğu rasyonel ve hiyerarşik bir örgütlenme biçimi olarak tezahür etmektedir.¹⁹² Erdemin, adaletin ve iyi olanın bilgisine sahip olan filozof-kral¹⁹³ ise kentin tüm entelektüel ve ahlaki potansiyelini gerçekleştirmesine rehberlik eden kişi olmalıdır. Platon, devleti salt siyasi bir yapı olarak değil, aynı zamanda evrensel ve rasyonel bir düzenin vücut bulmuş hali olarak tezahür etmektedir.¹⁹⁴ Bu bağlamda Platoncu devlet anlayışı bir tür doğal hukukla yakından bağlantılıdır. Buna göre beşeri olguların ötesinde bir adalet düzeni bulunmaktadır ve meşru olan devlet, bu düzenin somutlaşmasını mümkün kılan devlettir.¹⁹⁵

Toplumsal sözleşme perspektifinden bakıldığında ise; Platon, çalışmalarında her ne kadar toplumsal sözleşme görüşüne benzer açık bir fikir beyan etmemiş olsa da, yurttaşların, felsefi bilginin üstünlüğünü kabul etmeleri ve adaletin gerçekleştirilmesi karşılığında aydınlanmış bir otoriteye-bir filozof kralın otoritesine boyun eğmeyi kabul etmeleri fikrini savunmaktadır.¹⁹⁶ Bu perspektiften bakıldığında Boétie ile aralarındaki düşünce zıtlığı açıkça ortadadır. Platon, yurttaşların aydınlanmış-filozof kral otoritesine boyun eğmelerini adalet ve uyum için gerekli bir önkoşul olarak kabul ederken, Boétie herhangi bir otoriteye boyun eğmeyi ahlaki ve ussal kulluğun bir biçimi olarak tezahür etmektedir.¹⁹⁷ Boétie, tiranlık olarak nitelendirdiği devlet mekanizmasının, yönetilenlerin kendi rızaları ile sürdürülebileceği fikrini sertçe eleştirerek, bu rızai boyun eğmeyi doğal hukuk kaidelerine aykırı görmekte ve bunu doğal-doğuştan kazanılmış özgürlükten iradi bir vazgeçme olarak görmektedir.¹⁹⁸ Bu bağlamda, Platon'un

¹⁹¹ Boétie (2016), s. 84

¹⁹² Platon, **Devlet**, Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cimcoz (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 40. Baskı, İstanbul, Ocak 2020, s. 107

¹⁹³ Platon, s. 264

¹⁹⁴ Huntington Cairns, "Plato's Theory of Law", **Harvard Law Review**, C. 56 S. 3, 1942, s. 366

¹⁹⁵ Cairns, s. 367

¹⁹⁶ Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi**, Say Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2018, s. 107

¹⁹⁷ Boétie, (2018) s. 20

¹⁹⁸ Boétie, (2018) s. 28

aydınlanmış bir itaat mekanizması¹⁹⁹ tezahür ettiği yerde, Boétie'nin insanın doğasında var olan özgürlük kaidelerine bir ihanet gördüğü söylenebilir.

Aristoteles ise Politika'sında, aile ve köy gibi en temel insan topluluklarından²⁰⁰ türetilen bir mekanizma olarak devletin, daha ampirik bir olgu (ergon)²⁰¹ olduğu anlayışını benimsemektedir. Aristoteles, devleti sadece olması gereken bir kurum olarak değil, aynı zamanda insanın toplumsal doğasının zaruri bir uzantısı olarak da görmektedir. Aristoteles'in, ortak iyiye ulaşmak²⁰² ve her bireyin erdemli birer yaşam²⁰³ sürmesini sağlamak için devleti, biçimlendirilmiş bir mekanizma olarak görmesi Platon'la benzer yaklaşımlarda ortak paydaya sahip olduklarını göstermektedir. Ancak görülmektedir ki Aristoteles, yönetim biçimlerinin çoğulluğu ve ortak iyiye ulaşma hususunda topluluğun önemi konusundaki ısrarlarıyla Platon'dan ayrılmaktadır. Aristoteles'e göre devlet, salt felsefi bir elit tarafından yönetilen hiyerarşik bir yapı olarak değil, daha ziyade iyi yaşama ulaşmak için yurttaşlar arasında işbirliğine dayanan siyasi bir mekanizma olmalıdır.²⁰⁴

Platon ve Aristoteles, devletin, doğal hukuk üzerine kurulması, yani diğer bir deyişle devletin, insanın rasyonel doğasına uygun olarak yaşam sürmesini sağlayan kaidelere göre düzenlenmesi gerektiği fikrini paylaşmaktadırlar.²⁰⁵ Ancak görülmektedir ki Aristoteles'in çalışmaları incelendiğinde onun, doğal düzenin olası bir sapması olarak nitelendirdiği tiranlık gibi yönetim biçimlerini daha çok ele aldığı anlaşılmaktadır.²⁰⁶ Bu hususta Aristoteles'in ve Boétie'nin, tiranlığı bir sapma olarak nitelendirmelerinin benzerlik taşıdığı görülmektedir. Ancak yine de tiranlık hususunda ikisinin düşüncesi arasında bir nüans farklılığı mevcuttur. Aristoteles'in tiranlık anlayışında, Boétie'nin savunduğunun aksine, tiranlığın yurttaşların rızai itaatine dayanması gerekmez²⁰⁷. Boétie'ye göre, tiranlık ancak ve ancak, gönüllü kullukları sayesinde tiranın iktidarını sürdürmesini sağlayan tebaanın suç ortaklığıyla mümkün olabilir.²⁰⁸ Aristoteles ise bu noktada tiranlığın tarifini daha farklı bir şekilde yapmıştır. Aristoteles'e göre tiranlık,

¹⁹⁹ Francisco Lisi, "Plato and The Rule of Law". *Méthexis*, S.26, 2013, s. 88

²⁰⁰ Aristoteles, *Politika*, Özgüç Orhan (çev.), Pinhan Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, Şubat 2020, s.27

²⁰¹ Aristoteles, s. 81

²⁰² Aristoteles, s. 228

²⁰³ Aristoteles, s. 120

²⁰⁴ Aristoteles, s. 158

²⁰⁵ Jordović, s. 47

²⁰⁶ Jordović, s. 37

²⁰⁷ Jordović, s.63

²⁰⁸ Boétie, (2018) s. 113 (Çevirenin değerlendirme bölümünden alınmıştır.)

yönetilen tebaanın sarih iradesine bakılmaksızın, iktidarın bir araç olarak ortak yarar için değil de yöneticinin şahsi çıkarları için kullanıldığında ortaya çıkmaktadır.²⁰⁹ Aristoteles ve Boétie arasındaki bu ayrışma noktası, devlet iktidarının yönetilenler nezdindeki meşruiyetini sorgulamak açısından önem arz etmektedir.

Aristoteles'in birçok çalışmasını, birtakım yönetim biçimlerini inceleyerek onları iyi olan-yozlaşmış olan şeklinde kategorize etmek üzerine kurmakta olduğu görülmektedir. İyi yönetimler olarak tanımladığı Monarşi, Aristokrasi ve Politeia'nın yanı sıra Tiranlık, Oligarşi ve Demokrasi'yi yozlaşmış yönetimler olarak tanımlamaktadır.²¹⁰ Ancak bu ayrımı iktidarı elinde bulunduranın etik niteliklerini temel alarak yaptığı anlaşılmaktadır.²¹¹ Boétie ise çalışmalarında tiranlığı mümkün kılan ussal, ahlaki, psikolojik ve sosyal koşullara odaklanmaktadır.²¹² Boétie'ye göre, yurttaşların korku, alışkanlık ya da eylemsizlik yoluyla kendilerine yöneltile baskıları kabullenmeleri ve bireylerin tiranlık gücüne rızai olarak boyun eğmeleri gerçek bir siyasi trajedi sayılmalıdır.²¹³ Bu bağlamda ele alındığında Aristoteles'in yozlaşmış olarak tanımladığı yönetimler açısından "siyasi mekanizmada ve muktedir olanda" bir başarısızlık gördüğü yerde,²¹⁴ Boétie'nin bireylerin ve yönetilenlerin kendilerinde "ussal ve ahlaki" bir başarısızlık gördüğü söylenebilir.

Bu anlayışı, Platon'un düşünceleri ile mukayese ettiğimizde başka bir gerilim noktası ortaya çıkmaktadır. Platon'un, filozof-kral otoritesine boyun eğmeyi, daha yüksek (daha erdeme içkin) bir adalet düzenine erişme amacına dayanan, zımni bir toplumsal sözleşmenin yerine getirilmesi olarak yorumladığı yerde, Boétie kendi fikriyatında bu mantığı tersine çevirmiştir.²¹⁵ Boétie, otoritenin, yönetilen tebaanın rızasıyla desteklense dahi gayri-meşru bir otorite olarak kalacağını, çünkü bu otoritenin ortak iyiye değil, tek bir bireyin ya da belirli elit kesimlerin egemenliğinin sürdürülmesine hizmet edeceğini düşünmektedir.²¹⁶ Buna karşılık Platon'a baktığımızda ise o, filozof-krallar tarafından yönetildiğinde devletin ortak iyinin ta kendisi olduğuna ve yurttaşların bu otoriteye rıza

²⁰⁹ Jordović, s.65

²¹⁰ Bertrand Russel, **Batı Felsefesi Tarihi 1. Cilt İlk Çağ Felsefesi**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, Şubat 2021, s. 347

²¹¹ Bertrand Russel, **Batı Felsefesi Tarihi 1. Cilt İlk Çağ Felsefesi**, s. 347

²¹² Boétie, (1975),. s. 31

²¹³ Boétie, (2018) s. 42

²¹⁴ Jordović, s.63

²¹⁵ Cevizci, s. 107

²¹⁶ Boétie, (2018) s. 107 (Çevirmenin değerlendirme bölümünden alınmıştır.)

göstermelerinin sadece yönetenin meşruiyeti için değil aynı zamanda erdemli bir adalet ortamının gerçekleşmesi için gerekli olduğuna inanmaktadır.²¹⁷

Yapılan mukayeselerde toplumsal sözleşme kavramı her ne kadar birebir adı geçmese dahi çok farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Platon'un çalışmalarını incelediğimizde "toplumsal sözleşme" gibi keskin bir kavramın her ne kadar metinlerinde yer almadığını görsek de aslında Platon'un anlatımlarında bu kavram zımni bir şekilde kendini göstermektedir. Platon'un, filozof-krallığın bilgeliğini ve üstünlüğünü kabul eden yurttaşlar, adaleti ve doğal düzenin timsali olan aydınlanmış bir otoriteye boyun eğmeyi kabul etmiş olur savı bu zımni ifadenin en büyük örneği olarak sayılabilir.²¹⁸

Aristoteles'in metinlerinde de aynı şekilde açık bir "toplumsal sözleşme" kavramından bahsedilmemiş olsa da; "devlet, ortak yarara hizmet ettiği sürece meşrudur ve doğal insan işbirlikleri ve adalet ilişkileri üzerine kuruludur" savının toplumsal sözleşme minvalinde bir düşünce ortaya koyduğunu göstermektedir.²¹⁹ Boétie'ye göre ise "toplumsal sözleşme" temelinde otoriteyi meşru göstermek birey ve toplum açısından siyasi bir trajedidir. Ona göre böyle bir girişimle otoriteyi meşru gösterme çabası, yurttaşların, tahakküm kuran bir iktidara boyun eğmesine ve bunun gönüllü kulluğa evrilmesine sebep olacaktır, bu durumda bu iktidarın gerçek bir meşruiyeti yoktur.²²⁰ Ayrıca Boétie'ye göre tiranlık otoritesi altında gerçek bir toplumsal sözleşme kuramı işletilemez, ortada sadece bir rıza yanılması yahut eylemsizliğin varlığından söz edilebilir. Bu bağlamda Boétie, yönetilen tebaa üzerinde tahakküm kuran bir devletin, toplumsal sözleşmenin başarısızlığının bir kanıtı olduğunu, bunun özgürlük ve usun doğal düzenini bozunuma uğratan gönüllü bir kulluk olduğunu savunmaktadır.²²¹

Étienne de La Boétie ve Niccolò Machiavelli özelinde, "devlet" ve "iktidar" kavramlarının doğal hukuk, toplumsal sözleşme ve "gönüllü kulluk" teorileri doğrultusunda mukayeselerinin yapılması, siyasi otoritenin doğası üzerine zengin ve bir o kadar da birbirine son derece zıt yaklaşımları ortaya koymaktadır. Her iki düşünür de kendi metodlarıyla iktidarın uygulanma biçimlerini yorumlarken, iktidarın meşruiyeti ve

²¹⁷ Jordović, s.54

²¹⁸ Cevizci, s. 107

²¹⁹ Cevizci, s. 136

²²⁰ Boétie, (2018) s. 107 (Çevirmenin değerlendirme bölümünden alınmıştır.)

²²¹ Boétie, (2018) s. 75

yönetilen tebaanın itaatinin altında yatan dinamikler hususunda temelde farklı görüşler ortaya koymaktadırlar. Étienne de La Boétie ve Niccolò Machiavelli'nin düşünsel dünyaları incelendiğinde karşımıza iki farklı paradigma çıkmaktadır; biri tiranik iktidara rızai itaatin eleştirisine odaklanmaktayken, diğeri ise iktidarın kendi sürdürülebilirliğini sağlamak için kullanılması gereken pragmatik yollara odaklanmaktadır.

Étienne de La Boétie, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*'inde iktidarın doğasını sorgulayan temel bir soruyu ortaya atar: İnsanlar neden tiranlara rızai ve gönüllü olarak boyun eğmektedirler?²²² Bu bağlamda Boétie'ye göre, tiranlaşan devlet, şiddete yahut zorlamaya dayanarak değil, yönettiği tebaasının bir tür pasif rızasından güç alan devlettir.²²³ Onun "gönüllü kulluk" olarak eleştirdiği şey, insanların bireysel ve pek tabii ki toplumsal olarak basit bir kolektif kararla otoriteye tabiiyetlerine son verebilecekken, eylemsizlik içerisinde rızai bir kulluk durumunu kabul etme eğilimleridir.²²⁴ Boétie bu rızai itaatte anlamlandıramadığı bir paradoksu ortaya koyar. Ona göre toplumun içindeki her birey, doğuştan ve doğal olarak özgürdür, ancak kendileri üzerinde tahakküm kuran otoriteye boyun eğmeyi seçerler.²²⁵ Boétie'nin bu eleştirisi açısından bakıldığında, tiran-devletin iktidari gücü dışsal bir güce değil, tebaasının eylemsizliğine, pasifliğine ve bu yolla suç ortaklığına dayanmaktadır. Dolayısıyla Boétie'ye göre bu rızai itaat etme mekanizması salt siyasi değil, aynı zamanda temelde psikolojik ve sosyal bir vukuattır.

Niccolò Machiavelli ise, *Prens ve Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*'inde iktidar sorununa çok daha pragmatik ve reel-politik perspektiften yaklaşmıştır. Machiavelli için asıl önemli olan, insanların ve toplumun otoriteye neden ve nasıl itaat ettiği değil, bir hükümdarın iktidarını ve gücünü korumak için reel-politik düşünce doğrultusunda nasıl hareket etmesi gerektiğidir.²²⁶ Machiavelli'ye göre asıl prens (hükümdar), devlette düzeni ve istikrarı korumak amacıyla gerektiği koşullarda güç ve tahakküm kullanarak günün şartlarını ve bireyleri nasıl manipüle edebileceğini bilen kişidir.²²⁷ Bu bağlamda incelendiğinde Machiavelli'nin, iktidarların meşruiyetine ilişkin felsefi ya da ahlaki sorgulamalardan uzaklaşarak gücün etkinliğine odaklandığı anlaşılmaktadır.²²⁸ Tiranik otoriteyi, doğal hukukun ve insan özgürlüğünün bir sapması

²²² Boétie, (1975), s. 23

²²³ Boétie, (2016), s. 37

²²⁴ Boétie, (2016), s. 37

²²⁵ Boétie, (2016), s. 39

²²⁶ Cevizci, s. 423

²²⁷ Cevizci, s. 424

²²⁸ Machiavelli, *Prens*, Özlem Pekcan (çev.), Öteki Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2018, s. 43

olarak sertçe eleştiren Boétie'nin²²⁹ aksine Machiavelli, siyasi başarının ve devletin korunmasının, araçları meşru kılan tek amaç olduğu şeklindeki reel-politik pozisyonu kendine benimsemektedir.²³⁰

Doğal Hukuk anlayışı²³¹ açısından değerlendirme yapıldığında, bu iki düşünürün radikal bir karşıtlık içerisinde olduğu görülmektedir. Cicero ve Stoacılar gibi klasik düşünürler tarafından tasarlandığı şekliyle doğal hukuk, insanların doğalarından kaynaklanan devredilemez haklara ve özellikle de özgürlüğe sahip olduklarını varsaymaktadır.²³² Bu görüşe göre, meşru otorite, bu doğal-doğuştan gelen haklara saygı duyan ve bunları koruyan bir otorite olmalıdır. Boétie, her ne kadar açık bir şekilde tam olarak bir doğal hukuk yaklaşımı geliştirmemiş olsa da, yine de doğal hukuk temelli bir özgürlük düşüncesini çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir. Bu bağlamda incelendiğinde Boétie'ye göre rızai-gönüllü kulluk bu temel doğal hakların ihlalidir, çünkü insanların özünde içine doğdukları özgür duruma ters düşmektedir.²³³ Dolayısıyla Boétie'ye göre tiranik otorite, tebaa tarafından rıza gösterilse dahi, doğal özgürlüğün ussal terkine dayandığı için gayri-meşru sayılmalıdır.²³⁴

Diğer bir taraftan Machiavelli'nin doğal hukuk meselesine kayıtsız kaldığı çıkarımında bulunulabilir. Machiavelli'ye göre özgürlük, içsel ya da kutsal bir değer değil, devletin otoritesini ve istikrarını garanti altına almak için feda edilebilecek diğer unsurlardan biri olarak görülmektedir.²³⁵ Boétie, böyle bir reel-politik yaklaşımı tiran devletin temel bir unsuru olarak görüp onu gayri-meşru bir yapı olarak nitelendirirken, Machiavelli bu reel-politik perspektif çerçevesinde iktidarın ahlaki meşruiyetiyle değil, toplumsal düzeni sağlama ve sürdürülebilirlik kabiliyetiyle ilgilenmiştir.²³⁶ Dolayısıyla

²²⁹ Boétie, (1975), s. 38

²³⁰ Jean-Yves Boriaud, "Le Prince" et ses Morales", **Revue Des Deux Mondes**, 2014, s. 76

²³¹ Doğal Hukuk kavramı; "*kaynağını pozitif hukuka (yürürlükteki hukuka), politikaya ve ahlaka temel oluşturacak evrensel, değişmez ve daha yüksek bir yasa arayışından alan uzun bir geleneğe işaret etmektedir. Doğal hukuk teorisi, insan eylemlerini kendisi ışığında yargılayacağımız evrensel standartların bulunduğu, ahlaki ve hukuki düzenin nesnel olarak geçerli evrensel standartlarının bulunduğu öne sürmektedir. Doğal hukuk düşünürleri, adil bir toplumun temelini oluşturması gerektiği düşünülen bu evrensel ve yazılı olmayan yasaların, insan aklı tarafından bilinebilir mahiyette olduğunu öne sürmüşlerdir.*" <https://www.klufelsefe.com/kelime/dogal-hukuk/> , (e.t.: 01/11/2024)

²³² Jonathan Powell, "Cicero", **Bulletin of the Institute of Classical Studies.Suppement**, S. 94, 2007, s. 341

²³³ Boétie, (2016), s. 43

²³⁴ Boétie, (1975), s. 21

²³⁵ Boriaud, s. 78

²³⁶ Boriaud, s. 78

Machiavelli'ye göre, tiranik devlet, yurttaşlarının özgürlüklerini kısıtlamak pahasına olsa bile, barışı, düzeni ve istikrarı korumayı başarabiliyorsa gayri-meşru sayılmamalıdır.²³⁷

Bu iki düşünürün fikirlerini toplumsal sözleşme perspektifinden de değerlendirecek olursak, Boétie ve Machiavelli arasındaki ayrışma da açıkça görülecektir. Machiavelli ve Boétie'nin dönemlerinden çok daha sonra gelen Hobbes, Locke ve Rousseau gibi filozoflar tarafından geliştirilen toplumsal sözleşme teorisi²³⁸, devlet mekanizmasının, kolektif güvenlik ve haklarının korunması karşılığında özgürlüklerinin bir kısmından vazgeçmeye karar veren bireyler arasındaki soyut bir anlaşmanın sonucu olarak ortaya çıktığını varsaymaktadır.²³⁹ Bu görüşe göre, bu soyut anlaşma, yurttaşların rızasına dayanır ve devletin otoritesi bu anlaşmayı ihlal etmediği sürece meşru sayılmaktadır.

Boétie gönüllü kulluk üzerine yaptığı analizde, saptırılmış bir toplumsal sözleşmenin altını çizmektedir. Boétie'ye göre, bireylerin tiranik devlete rızai itaatte bulunması, gerçek-iradi bir rızanın değil, manipülasyon, alışkanlık ya da eylemsizlikle lekelenmiş bir rızanın sonucudur.²⁴⁰ Boétie, bireylerin ve pek tabii toplumların kendi özgürlüklerinden, esasen toplum sözleşmesi gereği meşru bir koruma karşılığında değil, bir tür ussal ve ahlaki teslimiyetle vazgeçmekte olduğunu düşünmektedir.²⁴¹ Dolayısıyla, Boétie'ye göre, tiranik devletin özünde gerçek bir toplumsal sözleşme yoktur, ancak rıza formuna bürünmüş bir tür ussal ve ahlaki kulluk vardır. Bu bakış açısına göre tahakküm kuran iktidarın meşruiyeti yoktur, çünkü toplumsal sözleşmenin temel kaidelerine, yani yurttaşların doğal-doğuştan elde ettiği hakların korunmasına katkı sağlamadığı gibi bu hakları rıza adı altında yurttaşların ellerinden almaya çalışmaktadır.²⁴²

Diğer bir taraftan Machiavelli'ni çalışmaları incelendiğinde onun, toplumsal sözleşme fikrine Boétie'den daha kayıtsız kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda Prens adlı eserinde, hükümdarın gücü, yurttaşlar ile hükümdarlar arasındaki soyut bir anlaşmaya değil, hükümdarın düzeni tesis etme ve devletin otoritesini güçlendirme yeteneğine dayanmaktadır. Machiavelli'ye göre hükümdar, iktidarının sürdürülebilirliğini sağlamak ve otoriteyi tesis etmek için yeri geldiğinde yurttaşlarını manipüle etmeyi de

²³⁷ Machiavelli, s. 19

²³⁸ Cécile Fabre, "Social Contract", Mehmet Fatih Deniz (çev.), **Felsefe Arkivi**, C.1 S.48, 2018, s. 123

²³⁹ Fabre, s. 123

²⁴⁰ Boétie, (2016), s. 48

²⁴¹ Boétie, (2018), s. 31

²⁴² Boétie, (2018), s. 88 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

bilmelidir.²⁴³ Ayrıca Machiavelli için yurttaşların rızası, iktidarın meşruiyeti için gerekli bir önkoşul değildir.²⁴⁴ Bu bağlamda Machiavelli'ye göre devletin istikrarı, doğal haklara ve toplumsal sözleşmeye saygı duymak da dahil olmak üzere diğer bütün hususlardan öncelikli olmalıdır.

Boétie ve Machiavelli arasındaki bu temel karşıtlık, en temelde iki farklı iktidar ve itaat etme anlayışını yansıtmaktadır. Boétie'ye göre tiranlık iktidarı, kendi tebaasına tahakküm gösteren bir otoriteye boyun eğen ve doğuştan gelen özgürlüklerinden vazgeçen yurttaşların, ussal ve ahlaki feragatlerinin bir sonucudur. Buna göre tiranlık, ancak bireylerin ister iradi ister bilinçsizce olsun, kullaşmayı kabul etmeleriyle mümkündür.²⁴⁵ Bu bağlamda devlet, meşru bir kurum olmaktan ziyade, doğal düzenin saptırılması, eylemsizlik ve kolektif boyun eğme üzerine kurulu bir yapıdır. Diğer bir taraftan Machiavelli için iktidar, pragmatik ve reel-politik olarak yönetilmesi gereken siyasi bir gerçekliktir.²⁴⁶ Bu bağlamda Machiavelli'ye göre en önemli mesele, devletin toplum nezdinde ussal ve ahlaki anlamda meşru olup olmadığı değil, iktidarın nasıl sürdürülebileceği ve geliştirilebileceğidir. Machiavelli'ye göre prens-hükümdar, istikrar ve düzeni tesis ettiği sürece yurttaşların rızasına ihtiyaç duymamalıdır.²⁴⁷

Boétie, iktidarı, yurttaşların doğal özgürlüğüne saygı gösterilerek meşrulaştırılması gereken bir yapı olarak görmektedir. Ona göre tahakküm kuran iktidar, ahlaki bir başarısızlık olmasının yanı sıra, bireyleri doğal özgürlüklerinden uzaklaştıran bir toplumsal sözleşme ihlalidir.²⁴⁸ Machiavelli ise reel-politik görüş gereği, iktidarı, ahlaki ya da sözleşmeye dayalı mülahazalardan bağımsız olarak, düzeni ve güvenliği tesis etmek için ustaca manipüle edilmesi gereken bir araç olarak görmektedir.²⁴⁹

Boétie'ye göre gönüllü kulluk fikri, siyasi sorunun temelinde yatmaktadır. Yönetilen tebaalar, rızai itaatte bulunarak, tahakküm kuran otoriteyi sadece onaylamakla kalmaz, aynı zamanda güçlenmesine vesile olarak kendi üzerlerinde tahakküm kurulmasına katkıda bulunurlar.²⁵⁰ Boétie bu itaati, doğal hukuk prensiplerine göre temelde özgür olan insanın kendi doğasına ihaneti olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla tiranik devlet, meşru

²⁴³ Machiavelli, s. 106

²⁴⁴ Boriaud, s. 78

²⁴⁵ Boétie, (1975), s. 48

²⁴⁶ Boriaud, s. 83

²⁴⁷ Cevizci, s. 422

²⁴⁸ Boétie, (2016), s. 67

²⁴⁹ Machiavelli, s. 106

²⁵⁰ Boétie, (2018), s. 88 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

bir yapı olmaktan ziyade, yurttaşların kendilerini özgür kılma kapasitesine sahip olmasına rağmen boyun eğmeyi seçtikleri, ussal ve ahlaki olarak zayıflamış bir toplumun yansıması haline gelmektedir.²⁵¹ Boétie'nin sert eleştirisi, tiranın gücünün yalnızca bireylerin eylemsiz kalarak bir minvalde tiranı desteklediği için ayakta kaldığı fikrine dayanmaktadır. Bu bağlamda Boétie, kulluk mefhumunu siyasi olduğu kadar ahlaki bir sorun haline de getirmekte ve yurttaşları, kendilerini kendi rızalarıyla itaatkar hale getirdiği için eleştirmektedir. Boétie'nin yaklaşımıyla devlet, toplumsal sözleşme ya da doğal hukuka dayalı meşru bir kurum olmaktan çok uzakta, kolektif suç ortaklığıyla güçlendirilmiş bir tahakküm mekanizması haline gelmektedir.²⁵²

Boétie, tahakküm kuran iktidarın ahlaki ve felsefi bir eleştirisine dayanırken, Machiavelli devletin ve hükümdarın bekasına, siyasi istikrara odaklanan, reel-politik perspektifinde etik kaygıları olmayan bir iktidar analizi ortaya koymuştur. İki düşünür arasındaki bu zıtlık, iktidarın ve devletin doğasına ilişkin çağdaş tartışmaları beslemeye devam etmektedir.

2.4. Boétie'de Toplum Sözleşmesi

Étienne de La Boétie, Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau'da "devlet ve "iktidar" kavramları, otorite ve birey arasındaki ilişkiye dair siyasi fikriyat tarihi içerisinde derin köklere sahiptir. Bu düşünürlerin her biri, "devlet" ve "iktidar" kavramlarına farklı perspektiften yaklaşılar da, özellikle yurttaşın rızasının doğası, otoritenin meşruiyeti ve iktidarın sürdürülme şekilleri söz konusu olduğunda, düşüncelerinin bazı kilit noktalarda kesişmekte olduğu görülmektedir.

Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev eseriyle Boétie, tiranlık iktidarı analizinde, yurttaşların gayri-meşru iktidara pasif itaatini eleştiren "gönüllü kulluk" kavramını ortaya atarak, Hobbes, Locke ve Rousseau'dan ayrılır. Daha önceki bölümlerde analiz ettiğimiz üzere Boétie, tiranik devletin, bireylerin alışkanlık, manipülasyon ve eylemsizlik yoluyla kendi boyun eğişlerine gönüllü olarak rıza göstermelerinin bir sonucu olarak var olduğunu savunmaktadır.²⁵³ Bu bağlamda Boétie'ye göre gönüllü kulluk, tahakkümün basit bir kolektif irade ile tersine çevrilebileceği durumlarda dahi bireylerin özgürlüklerinden feragat ettikleri sosyal ve psikolojik bir sürecin ürünüdür.

²⁵¹ Boétie, (2018), s. 26

²⁵² Boétie, (2018), s. 113 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

²⁵³ Boétie, (2018), s. 74

Boétie'nin fikirlerini Hobbes, Locke ve Rousseau'nun, devletin oluşumunda rızanın rolünü yorumlayış biçimleriyle mukayese etmek mümkündür. Klasik toplumsal sözleşme teorilerinde, özellikle de Hobbes, Locke ve Rousseau'da devlet, "doğa durumunda" güvenliklerini ve haklarını korumak için siyasi bir topluluk oluşturmaya karar veren bireyler arasındaki soyut bir anlaşma üzerine kuruludur.²⁵⁴ Bu soyut toplumsal sözleşme, bireyleri "doğa durumunun" tehlikelerinden koruma karşılığında devlet mekanizmasının gücünü meşrulaştıran gönüllü bir rıza eylemini temsil etmektedir.²⁵⁵

Hobbes, Leviathan adlı eserinde doğa durumunu, yaşamın "yalnız, yoksul, acımasız ve kısa" olduğu sürekli bir savaş durumu olarak tezahür etmektedir.²⁵⁶ Hobbes'a göre insanlar, ben-merkezli doğaları ve dışarıdan gelebilecek sürekli şiddet tehdidi nedeniyle, özgürlüklerini barış ve güvenliği sağlama gücüne sahip mutlak bir otoriteye teslim ettikleri bir toplumsal sözleşme oluşturmak zorunda kalırlar.²⁵⁷ Bu otorite, ister bir insan isterse bir meclis olsun, neredeyse mutlak bir güce sahiptir, ancak bu güç, doğa durumunun kaosu son verdiği gerekçesiyle meşru kabul edilmektedir. Hobbes'a göre devlet, bu nedenle zorunlu olarak otoriterdir, çünkü ona göre yalnızca mutlak otorite barışı ve düzeni tesis edebilir.²⁵⁸

Hobbes ve Boétie'nin düşünceleri, iktidarın meşruiyeti konusunda birbirinden temel bir farklılık göstermektedir. Buna göre Boétie, iktidarı, doğal özgürlüğün rızai veya bilinçsiz bir şekilde saptırılması olarak görürken, Hobbes mutlak iktidarı, bireyleri "doğa durumunun" doğasında var olan şiddetten korumak için gerekli ve meşru bir otorite olarak görmektedir.²⁵⁹

Rıza kavramı incelendiğinde Hobbes ve Boétie arasında köklü farklılıklar olduğu görülmektedir. Hobbes'a göre, egemen olana rıza gösterimi, bireylerin güvenlik karşılığında özgürlüklerinin bir kısmından vazgeçmeyi seçtikleri soyut bir sözleşmeye dayalı bir rasyonaliteden kaynaklanmaktadır.²⁶⁰ Buna göre rıza iradidir ve doğa durumunun şiddetinden kaçmaya yönelik kolektif bir kararın sonucudur.²⁶¹ Boétie'ye

²⁵⁴ Cevizci, 474

²⁵⁵ Bertrand Russel, **Batı Felsefesi Tarihi 3. Cilt**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 7. Baskı, Nisan 2021, s. 109

²⁵⁶ Thomas Hobbes, **Leviathan**, Semih Lim (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Aralık 1993, s. 94

²⁵⁷ James H. Read, "Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society", **Polity**, C. 23 S. 4, 1991, s. 506

²⁵⁸ Read, s. 511

²⁵⁹ Read, s. 507

²⁶⁰ Hobbes, s. 130

²⁶¹ Read, s. 522

göre ise egemene rıza, rasyonel bir seçimin değil, gayri-meşru iktidarın kabulüne yol açan ussal ve ahlaki bir feragatin ve özgürlükten iradi olarak vazgeçmenin sonucudur.²⁶² Hobbes'un, devleti gerekli ve meşru bir yapı olarak gördüğü yerde, Boétie, onu sadece yurttaşların rızai itaati sayesinde varlığını sürdüren, temelinden yozlaşmış bir yapı olarak görmektedir.²⁶³

John Locke ise, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme* adlı eserinde devletin, ancak bireylerin devredilemez doğal haklarını, özellikle yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını koruduğu ölçüde meşru olduğu fikrini ortaya atarak hem Boétie'den hem de Hobbes'tan ayrılan bir toplumsal sözleşme vizyonu önermektedir.²⁶⁴ Locke doğa durumunu, bireylerin doğal haklarından yararlanabildikleri, ancak bu hakları etkili bir şekilde koruyacak istikrarlı yasal mekanizmadan yoksun bir özgürlük ve eşitlik durumu olarak öngörmektedir.²⁶⁵ Bu nedenle Locke'un tezahürüne göre devlet, bireylerin haklarını koruma yetkilerini, temel işlevi doğal yasaları uygulamak olan sınırlı güce sahip bir otoriteye devrettikleri bir sosyal sözleşmeye dayanmaktadır.²⁶⁶ Buna göre devletin otoritesi ve gücü, bu sözleşmeye uygun hareket ettiği ve yurttaşlarının haklarını koruduğu sürece meşru sayılmaktadır. Eğer devlet, tebaasını tahakkümü altına almaya çalışan bir yapıya evrilirse, yurttaşların bu devlete sivil itaatsizlik gösterme hakkı bulunmaktadır, çünkü bu devlet, gücünü saptırarak toplumsal sözleşmeyi ihlal etmiştir.²⁶⁷

Bu bağlamda Locke'un görüşleri, Boétie'nin tiranlık gücüne yönelik eleştirisiyle benzerlik taşımaktadır. Her iki düşünür de bireylerin doğal haklarını ihlal eden bir otoriteye pasif bir şekilde boyun eğilmesi gerektiği fikrini reddetmektedir.²⁶⁸ Ancak Boétie, rızai itaati, kolektif ussal ve ahlaki yozlaşmanın bir biçimi olarak ele alırken²⁶⁹, Locke devlet artık toplumsal sözleşmeyi ihlal etmeye başladığında yurttaşların tiranlığa

²⁶² Boétie, (1975), s. 35

²⁶³ Boétie, (1975), s. 25

²⁶⁴ John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, Fahri Bakırcı (çev.), Ebabel Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Mayıs 2012, s. 81

²⁶⁵ John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, Doç. Dr. Fahri Bakırcı (çev.), Serbest Kitaplar, 6. Baskı, Ankara, Mart 2021, s. 16

²⁶⁶ A. John Simmons, "Locke's State of Nature", *Political Theory*, C. 17 S. 3, 1989, s. 451

²⁶⁷ Russel, (2021), s. 246

²⁶⁸ Locke, (2012), s. 149

²⁶⁹ Boétie, (1975), s. 74

aktif olarak direnme hakkına vurgu yapmaktadır.²⁷⁰ Locke'a göre iktidara rıza ancak devlet doğal hakları koruduğu ölçüde meşrudur.

Rousseau ile mukayese yapıldığında, onun Toplum Sözleşmesi eserinde “genel irade” fikrini ortaya atarak, daha farklı bir iktidar ve devlet anlayışı sunmakta olduğu görülmektedir.²⁷¹ Rousseau için devlet, ancak genel iradeye, yani yurttaşların ortak iyiye ulaşma yönündeki kolektif iradesine dayanmaktaysa meşrudur.²⁷² Rousseau'ya göre toplumsal sözleşme, her bireyin, kolektif özgürlüğün ifadesi olan genel iradeye rıza göstermek için kendi bireysel özgürlüğünden feragat etmesi anlamına gelmektedir.²⁷³ Dolayısıyla Rousseau için devlete itaat bir kulluk biçimi değil, daha üst bir özgürlüğe, yaşamaya ve ortak iyinin gerçekleştirilmesine katılma özgürlüğüne ulaşmanın bir yoludur.²⁷⁴

Boétie gönüllü itaati doğal özgürlüğe bir ihanet olarak eleştirirken, Rousseau genel iradeye rıza göstermeyi kolektif özgürlüğün bir ifadesi olarak görmektedir. Rousseau için meşru devlet, bireylere otoritesini dayatan bir tiranlık değil, her yurttaşın yasaların oluşturulmasında aktif rol oynadığı siyasi bir topluluktur.²⁷⁵ Rousseau, tahakküm kuran gayri-meşru iktidar biçimlerini eleştirse de, gerçek özgürlüğün ancak devlet mekanizması çerçevesinde, genel iradeye rızai itaat yoluyla elde edilebileceğini savunmaktadır.²⁷⁶ Bu görüş, tiranik otoriteye her türlü itaati doğal özgürlüğün kaybedilmesi olarak yorumlayan Boétie ile doğrudan zıtlık içerisindedir.²⁷⁷

Boétie ve Rousseau arasındaki bu zıtlık, iktidar ve özgürlük anlayışlarındaki temel bir farklılığın altını çizmektedir. Rousseau, genel irade zemininde kurulduğu takdirde devletin kolektif özgürlüğün bir aracı olabileceğini düşünürken, Boétie devlet otoritesini doğal özgürlükle uzlaştırma olasılığı konusunda şüpheci bir yaklaşım sergilemektedir. Boétie'ye göre devlet, doğası gereği bir tahakküm mekanizmasıdır, çünkü doğuştan gelen özgürlüklerinden feragat eden yurttaşların gönüllü kulluğuna dayanmaktadır.²⁷⁸

²⁷⁰ Simmons, s. 460

²⁷¹ Jean-Jacque Rousseau, **Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri**, Cenap Karakaya (çev.), İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2020, s. 19

²⁷² Luc Foisneau, “Gouverner Selon La Volonté Générale: La Souveraineté Selon Rousseau et Les Théories de La Raison D'état, **Les Études Philosophiques**, S.4, 2007, s. 468

²⁷³ Rousseau, s. 41

²⁷⁴ Foisneau, s. 471

²⁷⁵ Foisneau, s. 468

²⁷⁶ Foisneau, s. 469

²⁷⁷ Boétie, (2016), s. 40

²⁷⁸ Boétie, (2018), s. 106

Diğer bir taraftan Rousseau, meşru devletin, yurttaşların yasaların oluşturulmasına katıldığı gerçek bir toplumsal sözleşme üzerine kurulu olması şartıyla, özgürlük için bir araç olabileceğini savunmaktadır.²⁷⁹

Yapılan mukayeselerden anlaşıldığı üzere, Boétie, Hobbes, Locke ve Rousseau arasındaki bu farklılıklar, “devlet” ve “iktidar” kavramları zeminindeki siyasi fikriyatın, Boétie’nin 16. yüzyıldan 18. Yüzyılın klasik toplumsal sözleşme dönemine nasıl evrildiğini göstermektedir. Boétie’nin gönüllü kulluğu, bireysel ve kolektif bir özgürlükten feragat olarak gördüğü yerde, Hobbes, Locke, Rousseau bu boyun eğmeyi rasyonel toplumsal anlaşmalar vasıtasıyla meşrulaştırmaya çalışan siyasi sistemler ortaya koymaya çalışmışlardır. Boétie ve toplumsal sözleşmecilerin ortak noktası ise, siyasi iktidarın büyük ölçüde, ister gönüllü ister rasyonel olsun, belirli bir tür rızaya dayandığının farkında olmalarıdır. Ancak Hobbes, Locke ve Rousseau, rızayı siyasi meşruiyetin temeli olarak görmekteyken, Boétie rızanın doğasını eleştirerek sosyal ve psikolojik temellerini de vurgulamaya çalışmıştır.²⁸⁰

Özet olarak, bu filozofların “devlet” ve “iktidar” anlayışları, insan doğasından fazlasıyla etkilenmiştir. Hobbes, doğa durumuna ilişkin nispeten daha kötümser vizyonuyla, insanın yıkıcı doğasını kontrol altına almak için otoriter iktidarı meşrulaştırmaya çalışmıştır.²⁸¹ Daha olumlu bir doğa durumu fikrine sahip olan Locke, doğal hakları koruması gereken sınırlı bir iktidar önermesinde bulunmuştur.²⁸² Rousseau ise özgürlüğün genel iradeye katılım yoluyla elde edildiği bir kolektif iktidar biçimi öngörmektedir.²⁸³ Boétie ise doğal özgürlüğe ve insan onuruna ihanet olarak nitelendirdiği pasif rızai itaatın tehlikelerini anlatmaya çalışarak, tiranik otoriteye yönelik eleştirisiyle öne çıkmaktadır.²⁸⁴

2.5. Boétie’de Hegemonya

Étienne de La Boétie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev adlı eserinde, bugün Gramsci sayesinde “hegemonya”²⁸⁵ olarak adlandırabileceğimiz kavramın, bize erken bir analizini

²⁷⁹ Foisneau, s. 471

²⁸⁰ Boétie, (1975), s. 29

²⁸¹ Read, s. 507

²⁸² Simmons, s. 453

²⁸³ Foisneau, 473

²⁸⁴ Boétie, (2018), s. 25

²⁸⁵ Thomas R. Bates, “Gramsci and the Theory of Hegemony” *Journal of the History of Ideas*, C. 36 S. 2, s. 362

sunmaktadır. Kitlelerin, kendilerine dayatılan tahakkümlere rıza göstermeleri üzerine yaptığı çalışmayla, iktidarın-otoritenin, yalnızca zorlama yolu ile değil, aynı zamanda karmaşık psikolojik manipülasyon, “ideolojik” telkin ve sosyal koşullandırma mekanizmalarıyla sürdürüldüğünü göstermektedir.²⁸⁶ Bu bakış açısına göre hegemonya, iktidarın algıları şekillendirme ve bireylere kulluklarını doğal ve kaçınılmaz bir durum olarak kabul ettirme yeteneğine dayanmaktadır.²⁸⁷

Étienne de La Boétie'nin bu analizi bizi, tirani gücün sistematik bir şekilde, fiziksel şiddet araçlarına başvurmaya gerek kalmadan, uzun vadede kendini dayatmayı başardığı diğer mekanizmalar üzerinde düşünmeye itmektedir.²⁸⁸ Modern hegemonya kavramı ile ilişkilendirilebilecek bu incelikli tahakküm biçimi, iktidarın, bireyleri kulluklarını kabul etmeye koşullandırma becerisine, dünya görüşlerini bu tahakkümü doğal, meşru ve basitçe kaçınılmaz olarak algılayacakları şekilde şekillendirme becerisine dayanmaktadır.²⁸⁹

Étienne de La Boétie'ye göre hegemonyanın asıl trajedisi, yalnızca bireyleri itaatkar bir hale getirmesi değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumun itaat mekanizmasına karşı etken bir suje haline gelemeyip, itaatsizlik iradesini gösterebilme potansiyellerinin farkına varmalarını engellemesidir. “Gönüllü kulluk” olarak hegemonya, doğal olarak özgür olan insanları pasif-edilgen öznelere dönüştüren bir yabancılaşma süreci olarak tanımlanabilir.²⁹⁰ Bu yabancılaşma süreci, bireylere iktidarın kaçınılmaz olduğu inancını aşıl原因an din, eğitim, gelenekler gibi sosyo-kültürel yapılarda başlamaktadır.²⁹¹

Boétie'ye göre bireyler, eylemsizlikleri ve rızai boyun eğmeleri yoluyla hegemonyanın yeniden üretimine katıldıklarının idrakına varamadıkça, bu tahakküm mekanizması tersine çevrilemez bir hale gelir. Boétie'nin, insanların doğaları gereği özgür oldukları ve özgürleşmeye doğru atılacak ilk adımın, tiranlığın yalnızca öznelere ona atfettiği güç sayesinde ayakta kaldığını anlamak olduğu fikrinde ısrar etmesinin sebebi budur.²⁹² Bu idrak etme süreci, hegemonyayı kırmanın temel adımıdır, çünkü tiranlık, gücünün nihayetinde kitlelerin eylemsizliği üzerine inşa edilmiş, kırılabilir bir

²⁸⁶ Boétie, (2018), s.74

²⁸⁷ Boétie, (2018), s.88 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

²⁸⁸ Boétie, (2018), s.87 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

²⁸⁹ Bates, s. 364

²⁹⁰ Boétie, (2018), s.86 (Çevirmenin değerlendirmesinden alınmıştır.)

²⁹¹ Boétie, (2018), s. 38

²⁹² Boétie, (2018), s. 26

yapı olduğunun ve bireylerin rızai itaat etmeyi bırakmaya karar vermeleri halinde otoritesinin ortadan kaldırılabileceğinin farkına varmasına dayanmaktadır.²⁹³

Boétie bu bakış açısıyla, kendinden sonraki felsefi ve siyasi düşüncelerde etkisini gösterecek olan “hegemonyaya karşı itaatsizlik” üzerine bir düşünceyi öngörmektedir.²⁹⁴ Buna göre eğer iktidar, yönetilen tebaaların rızasına dayanmaktaysa, bu rıza, alışkanlığa, manipülasyona ve tahakküme dayanıyor olsa bile, sivil bir itaatsizlik özgürlüğün yeniden sahiplenilmesini mümkün kılabilecektir.²⁹⁵

Sonuç olarak, Boétie’nin hegemonya yorumu, her ne kadar Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev’de zımni bir şekilde formüle edilmiş olsa da, tahakküm kuran iktidarın otoritesini sürdürmesini sağlayan sosyal ve psikolojik dinamiklerin derinlemesine yorumlanmasına dayanmaktadır. Rızai boyun eğmenin birey ve toplum nezdinde içselleştirilmesi ve tahakküm yapılarının yeniden üretilmesi yoluyla işleyen hegemonya, ancak iktidarın gayrimeşru doğasına dair kolektif bir farkındalıkla alaşağı edilebilir.²⁹⁶ Bu bağlamda Boétie, iktidarın zihniyetleri şekillendirme ve hükmedilen tebaaların rızasını elde etme yeteneğine dayanan radikal bir hegemonya analizi sunmaktadır.

²⁹³ Bates, s. 356

²⁹⁴ Boétie, (1975), s. 18

²⁹⁵ Boétie, (2016), s. 34

²⁹⁶ Boétie, (2018), s. 23

SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde toplumların “devlet” ve “iktidar” mefhumları üzerinde farklı düşünceler geliştirdiği ve farklı siyasi mekanizmalar oluşturduğu görülmektedir. Çalışmamız bağlamında ele aldığımız Avrupa siyasi düşüncesinde de bu farklılıkların çeşitli dönemlerde toplumsal yapılar açısından önem arz ettiği sonucuna varılabilmektedir. Buna Ortaçağ Avrupası’nda görülen Kilise İktidarı ve özerk-feodal iktidarların varlığı örnek olarak gösterilebilir niteliktedir. Çalışmamız özelinde ele aldığımız dönemler dikkate alındığında ise Avrupa’nın Batı Roma İmparatorluğu’nun yıkılışından itibaren birtakım siyasi ve dini değişimlere gittiği görülmektedir. Bu bağlamda Batı Roma’nın yıkılışının da dahil olduğu Antik dönemden itibaren yayılan Hristiyanlık düşüncesinin zamanla Kilise İktidarı’nı meydana getirdiği ve akabinde dünyevi iktidarı da kendi bünyesi içerisine dahil ettiği anlaşılmaktadır.

Kilise İktidarı’nın (Papalık İktidarı’nın) zamanla dünyevi iktidarı da kendi üzerine almasının yanı sıra bu dönem içerisinde özerk-feodal iktidarların ortaya çıkmasının da Avrupa siyasi yapısı açısından önemli bir yere sahip olduğu kanaatine varmaktayız. Avrupa toplumları özelinde dünyevi iktidarların işlevini yitirip merkezi iktidar rolünü Kilise’nin alması ve bunun yanı sıra özerk-feodal iktidarların ortaya çıkması, pek tabiidir ki sosyal yapının değişmesine neden olmuştur. Ancak zaman içerisinde Kilise’nin toplumlar üzerinde dini, adli, siyasi bir tahakküm kurmaya başladığı ve de feodal yapıların sosyo-ekonomik düzeni bozmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler neticesinde Avrupa toplumlarının yeniden merkezi-dünyevi iktidarlar kurmaya çalışarak sosyal yapıyı değiştirmeye çalıştığı sonucuna varılabilmektedir.

Kanaatimizce vuku bulan bu dini ve siyasi anlaşmazlıklar, zamanla bireyler ve toplumların “devlet”, “iktidar” ve “meşruluk” kavramları üzerinde birtakım sorgulamalar yapmasına sebep olmuştur. Bu sorgulama eğilimlerinin neticesi olarak da Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıktığı ve giderek daha fazla toplum tarafından benimsenmeye başladığı sonucuna varılmaktadır. Bu dönem içerisinde Rönesans ve Reform düşüncesinin getirdiği “hümanizma” akımının çeşitli düşünürler tarafından benimsendiği ve siyasi sorgulamalarını “hümanist” çerçeveden yapmaya başladıkları da açıkça görülmektedir.

Hümanizmayı benimseyerek devlet ve iktidar üzerinde sorgulamalar yapan önemli düşünürlerden birinin de Étienne de La Boétie olduğunu söylememiz mümkündür. Onun yaşadığı 16.yy'da dönemin siyasi düşüncesinden farklı sorgulamalar yaptığı ve toplumun farklı paradigmalara eleştiriler getirdiğini görmekteyiz. Buna Boétie'nin diğer düşünürlerden farklı olarak iktidarın ve devletin ne olduğunu değil toplumun itaat mekanizmasını eleştirmesini örnek olarak vermemiz mümkündür.

Étienne de La Boétie'nin Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev'i, kanaatimizce bizleri sadece iktidarın doğası üzerine değil, aynı zamanda yönetilen tebaanın, muktedir konumdaki otoritelerin sürdürülmesindeki rolü üzerine de düşünmeye teşvik etmektedir. Boétie'nin Söylev'de, otoriteye karşı rızai itaat içerisinde bulunan tebaanın, sosyal bir olgu olarak gönüllü boyun eğmesinin eleştirisini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir.

Kanaatimizce Söylev, kitlelerin rızai itaat göstermelerinde bir "kollektif suç ortaklığı" tanımı yaparak geleneksel siyasi düşünceden bağımsız bir eleştiri ortaya koymuştur. Boétie'nin temel eleştirisini, tiranlığın, sadece şiddet yoluyla değil aynı zamanda yönetilen tebaanın gönüllü rızası yoluyla yani "kollektif bir suç ortaklığı" ile de devam etmesine yönelttiği anlaşılmaktadır.

Söylev, en temelde otoriter yönetimin meşruiyetinin, yönetilen tebaanın zımnı kabulüne dayandığını ortaya koyarak, iktidar dinamiklerine ilişkin anlayışımıza yeni bir perspektif sağlamaktadır. Boétie'nin bu metninde, salt iktidar mekanizmalarını kınamakla kalmayıp aynı zamanda bireylerin iktidarlara gönüllü olarak boyun eğmesini daha rahatsız edici bir olgu olarak temel aldığı görülmektedir. Vardığımız sonuca göre Boétie için asıl mesele sadece iktidarın nasıl sürdürüldüğünü anlamak değil, aynı zamanda bireylerin kendilerine hükmedilmesine izin vermelerinin eleştirisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada yaptığımız analizlerde, Boétie'nin Platon, Aristoteles, Machiavelli, Hobbes, Locke ve Rousseau gibi filozoflarla mukayesesini yaparak, onun tiranlık eleştirisinin, toplumsal düzeni korumak için iktidarın gerekliliğini meşrulaştıran düşünürlerden temelde nasıl bir ayrıma gittiğini ortaya koymaya çalıştık. Yapılan analizler neticesinde Boétie ile mukayesesini yapılan filozofların otoriteyi ve devlet mekanizmasını zaruri bir yapı olarak gördükleri ve eserlerini bu bağlamda kaleme aldıkları anlaşılmaktadır. Buna istinaden Boétie'nin, devlet mekanizmasının gerekli bir yapı olup olmadığının sorgulamasını yapmak yerine, "tiranlık" kavramının temel

alınarak, tahakküm kuran iktidarların kurulması veya ortadan kaldırılması için bireysel ve kolektif sorumluluğun irdelenmesi üzerinde durduğu sonucuna varılmaktadır.

Söylev'in, özünde basit bir tiranlık eleştirisi olmakla yetinmeyip, insanın siyasi doğası, iktidar psikolojisi ve doğal özgürlük anlayışı üzerine çok daha geniş bir sorgulama teşkil ettiği sonucuna varmamız doğru olacaktır. Kanaatimizce Söylev, siyasi ve toplumsal bağlamda aslında gerçek özgürleşmenin, tahakküme karşı kolektif bir farkındalıkla ve her biçimden tahakkümü reddetme iradesiyle sağlanabileceğini öne sürmektedir.

Çalışmamız boyunca, Boétie'nin fikirlerinin çeşitli boyutlarını inceleyerek elde ettiğimiz sonuçları hukuk ve siyaset felsefesi doktrinleriyle de mukayese etmeye çalıştık. Boétie'nin gönüllü kulluk eleştirisini doğal hukuk ve toplumsal sözleşme teorisi temelinde, onun ilham aldığı filozoflarla ve kendi devrinin filozoflarıyla arasında mukayese bağı kurmaya özen gösterdik. Yaptığımız mukayeseler vesilesiyle de Boétie'nin düşünce yapısının bir analizini ortaya koymaya çalıştık.

Söylev'in, belirli bir tarihsel bağlamda yazılmış olmasına rağmen, içerdiği devlet, iktidar ve itaat eleştirileriyle geleneksel siyasi düşünceden farklı bir perspektif sunduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimizce Söylev bu yönüyle hukuk ve siyaset felsefesiyle ilgilenen herkes için temel bir metin olarak ele alınabilir niteliktedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali (Ed.): **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2019

AĞAOĞULLARI, Mehmet: **Kent Devletinden İmparatorluğa**, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, Ağustos 2020

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali & KÖKER, Levent: **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, Şubat 2023

ANDERSON, Perry: **Mutlakiyetçi Devletin Kökenleri**, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2023

ARISTOTELES: **Politika**, Özgüö Orhan (çev.), Pinhan Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, Şubat 2020

BERİŞ, Hamit Emrah & DUMAN, Fatih (Ed.): **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Orion Kitabevi, Ankara, Ekim 2019

BODİN, Jean: **Egemenlik Üzerine**, Reha Kuldaşlı (çev.), Timaş Akademi, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2024

BOÉTIE, Etienne de La: **Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**, Mehmet Ali Ağaoğulları (çev.), İmge Kitabevi, Ankara 2018

BOÉTIE, Etienne de La: **The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude**, Harry Kurz, (çev.), Alabama Ludwig von Mises Institute, Auburn 2008

BOÉTIE, Etienne de La: **Gönüllü Kulluk**, Erhan Can Kızmaz (çev.), Chiviyazıları Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2016

BONNEFON, Paul: **Oeuvres Completes d'Estienne de La Boétie**, Bibliothèque de l'Arsenal, Bordeaux, 1892, s. 46 (xlvi)

CEVİZCİ, Ahmet: **Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a**, Say Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2018

DURKHEIM, Émile: **Hobbes Üzerine**, Melike Odabaş (çev.), Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Kasım 2012

GÖZE, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Basım yayını, İstanbul, 2016

HOBBS, Thomas; **Leviathan**, Semih Lim (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Aralık 1993,

LOCKE, John **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, Fahri Bakırcı (çev.), Ebabil Yayınları, 2. Baskı, Ankara, Mayıs 2012

- LOCKE, John: **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, Doç. Dr. Fahri Bakırcı (çev.), Serbest Kitaplar Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, Mart 2021
- LUTHER, Martin & CALVIN, Jean: **Seküler Otorite Sivil Yönetim**, İsmail Hkkı Yılmaz (çev.), Pinhan Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Kasım 2016
- MACHİAVELLİ, Niccolo: **Prens**, Özlem Pekcan (çev.), Öteki Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2018
- MARTINICH, A.P.: **Thomas Hobbes**, Akın Terzi (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2013
- MERRIMAN, John: **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, Şükrü Alpagut (çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2020
- MITCHELL, Stephen: **Geç Roma İmparatorluğu Tarihi M.S.: 284-641**, Turhan Kaçar (çev.), Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Aralık 2016,
- MONTAİGNE: **Denemeler** Sabahattin Eyüboğlu (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 33. Baskı, İstanbul, 2018
- PLATON: **Devlet**, Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cimcoz (çev.), Türkiye İş Bankası Kültü Yayınları, 40. Baskı, İstanbul, Ocak 2020
- ROUSSEAU, Jean-Jacques: **Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri**, Cenap Karakaya (çev.), İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2020
- RUSS, Jacqueline: **Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antikçağlardan Günümüze Batı Düşüncesi**, Özcan Doğan (çev.), Doğu Batı Yayınları, 5. Baskı, Ankara, Nisan 2021
- RUSSEL, Bertrand: **Batı Felsefesi Tarihi 1. Cilt İlk Çağ Felsefesi**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, Şubat 2021
- RUSSEL, Bertrand: **Batı Felsefesi Tarihi 2. Katolik Felsefesi**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, Nisan 2021
- RUSSEL, Bertrand: **Batı Felsefesi Tarihi 3. Cilt Modern Felsefe**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, Nisan 2021
- RYAN, Alan: **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ahu Karasulu & Deniz Zarakolu (çev.), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, Eylül 2021
- TUNÇAY, Mete **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Cilt 1**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, Mayıs 2018
- TUNÇAY, Mete **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Cilt 2**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, Kasım 2020

TUNÇEL, Ahu & GÜLENC¸ Kurtul (Ed.): **Siyaset Felsefesi Tarihi Platon'dan Zizek'e**, Doğubatı Yayınları, 4. Baskı, Ankara, Eylül 2021

USLU, Ateş; **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 1**, Yordam Kitap, 2.Baskı, İstanbul, Ağustos 2022

USLU, Ateş; **Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi Cilt 2**, Yordam Kitap, 2.Baskı, İstanbul, Ağustos 2022

UYGUN, Oktay: **Devlet Teorisi**, On İki Levha Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, Ağustos 2019

WARBURTON, Nigel: **Klasiklerle Felsefe**, Ahmet Fethi Yıldırım (çev.), Alfa Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, Nisan 2021

MAKALELER

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali: “La Boétie ve Siyasal Kulluk”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 40, S. 1, Ankara 1985, ss. 173 – 214

ALBURN, C. R., “Corpus Juris Civilis: A Historical Romance” **American Bar Association Journal**, C.45 S.6, 1959, ss. 562–642

BATES, Thomas R, “Gramsci and the Theory of Hegemony” **Journal of the History of Ideas**, C.36 S. 2, 1975, ss. 351–366

BİRNBÄUM, Pierre; “La conception durkheimienne de l'État: L'apolitisme des fonctionnaires”, **Revue Française de Sociologie**, C. 17 S. 2, 1976, ss. 247–258.

BORİAUD, Jean-Yves. “LE PRINCE” ET SES MORALES. **Revue Des Deux Mondes**, 2014, ss. 72–86

BOUSSARD, Jacque, “L'Université D'Orléans et L'Humanisme au Début du XVI”, **Librairie Droz**, C. 5 S. 2, 1938, ss. 209-230

BOUTARIC, Edgard, “Organisation judiciaire du languedoc, au moyen age. deuxieme partie. juridictions intermédiaires et de premier appel” **Bibliothèque de l'École Des Chartes**, C.1, ss. 532–550.

BOUTRUCHE, Robert (1948). Qu'est-ce que la féodalité? A propos d'un livre récent. **Revue Historique**, C. 200 S. 2, 1948, ss. 198-201

BROWN, Elizabeth; “Taxation and Morality in the Thirteenth and Fourteenth Centuries: Conscience and Political Power and the Kings of France”, **French Historical Studies**, C. 8, S.1, 1973, ss. 1-28

- BURGESS, Glenn; “The Divine Right of Kings Reconsidered.” **The English Historical Review**, C. 107 S. 425, 1992, 837–861.
- CAIRNS, Huntington: “Plato’s Theory of Law”, **Harvard Law Review**, C. 56 S. 3, 1942, ss. 359–387.
- CHAMPEAUD, Grégory: “Les édits de pacification : une source originale pour l’histoire du parlement de Bordeaux au XVI e siècle”, **Histoire, Économie et Société**, 2012, C. 31 S. 1, ss. 7-16
- ÇELEN, Gökhan; “Etienne de La Boétie Üzerine Bir İnceleme”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 2018 Özel Sayısı, Antalya 2018, ss. 155 – 179
- DAUBRESSE, Sylvie, “Le Parlement de Paris et l’édit du 17 janvier 1562”, **Revue Historique**, C. 300 S. 607, 1998, ss. 515-547
- DODU, Gaston, “LOUIS XI” , **Revue Historique**, C. 168 S. 1, 1931, ss. 43–86.
- FABRE, Cécile ; “Social Contract”, Mehmet Fatih Deniz (çev.), **Felsefe Arkivi**, C.1 S.48, 2018, ss. 123-135
- FOÏSNEAU, Luc; “Gouverner Selon La Volonté Générale: La Souveraineté Selon Rousseau et Les Théories de La Raison D’état. **Les Études Philosophiques**, S. 4, 2007, ss. 463–479.
- FREEMAN, Elizabeth; “The Fourth Lateran Council of 1215, the Prohibition against New Religious Orders, and Religious Women”, **Journal of Medieval Religious Cultures**, C. 44, S.1, 2018, ss. 1-23
- HAK-KIM, Marie Seong: “Civil Law and Civil War: Michel de L’Hôpital and the Ideals of Legal Unification in Sixteenth-Century France”, *Law and History Review*, August 2010, C. 28 S. 3, ss. 791-826
- JORDOVIĆ, Ivan, Aristotle on Extreme Tyranny and Extreme Democracy” **Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte**, C.60 S.1, 2011, ss. 36–64.
- KEOHANE, N. O., “The Radical Humanism of Étienne De La Boétie”. **Journal of the History of Ideas**, C. 38 S.1, Stanford Ocak-Mart 1977, ss. 119–130.
- LISI, Francisco, “Plato and The Rule of Law”. *Méthexis*, S. 26, 2013, ss. 83–102.
- MONHEIT, M. L., “Guillaume Budé, Andrea Alciato, Pierre de l’Estoile: Renaissance Interpreters of Roman Law”. **Journal of the History of Ideas**, C. 58 S. 1, 1997, ss. 21–40.
- MOORE, J.C., “Pope Innocent III, Sardinia, and the Papal State”, **Speculum**, C. 62, S. 1, ss. 81-101

- POWELL, Jonathan, "CICERO", **Bulletin of the Institute of Classical Studies. Supplement**, 2007, S.94, ss. 333–345
- READ, James H.; "Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society", **Polity**, C. 23 S. 4, 1991, ss. 505-525
- REVEST, Clémence: "La naissance de l'humanisme comme mouvement au tournant du XV e siècle", **Annales. Histoire, Sciences Sociales**, C. 68 S. 3, ss. 665-696
- ROLLO-KOSTER, Joelle; "Looting The Empty See: The Great Western Schism Revisited (1378)". **Rivista Di Storia Della Chiesa in Italia**, C. 59 S. 2, 2005, SS.429–474.
- SCHOECK, R.J., DAVIS, Natalie, MCCONICA, J.K., DEAN, William and HERMANSEN, G. Hermansen, "A Finding-List of Renaissance Legal Works to 1700", **Renaissance and Reformation / Renaissance et Réforme**, C. 4 S. 1, 1967, ss. 2-28
- SIMMONS, A. John, "Locke's State of Nature. Political Theory", C. 17 S. 3, 1989, ss. 449–470.
- TULCHÎN, Allan A. ;"Church and State in the French Reformation". **The Journal of Modern History**, C. 86 S.4 , 2014, ss. 826–861
- VANNESSE, Michael; "La reconstruction de Rome après le sac de 410 : entre mythe et réalité", **Latomus**, 2010, C. 69, S. 2, 1987, ss. 508-510
- WHITNEY, J.P. "Gregory VII", **The English Historical Review**, C. 34, S.134, 2014, ss. 129-151

VERİ TABANLARI VE İNTERNET SİTELERİ

<https://gw.geneanet.org/sergeserre?lang=en&n=de+la+boetie&p=antoine>

<https://gw.geneanet.org/pierfit?lang=en&p=philippe&n=de+calvimont>

<https://www.univ-orleans.fr/en/deg/decouvrir-0/presentation/history>

<https://www.britannica.com/biography/Romulus-Augustus>

<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tiranlik>

<https://www.klufelsefe.com/kelime/dogal-hukuk/>

EKLER

EK-A. Tez Etik İzin İstek Formu

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ/ ARAŞTIRMA/ ANKET/ ÇALIŞMA İZİNİ/ ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Berk GÜRBÜZ
ÖĞRENCİ NO	2021003001
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Kamu Hukuku
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS/ TEZ)	Tez
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLIK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2023 / 2024 - BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	ÉTIENNE DE LA BOÉTIE'NİN GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEVİ'NİN HUKUK FELSEFESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ
TEZİN AMACI	Etienne de La Boétie'nin Gönüllü Kulluk Üzerine Söylevi'nin Hukuk Felsefesi Bağlamında Değerlendirilmesi yapılarak literatüre yeni bir çalışma kazandırmaktır.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	16. yüzyılın dahi Hukukçusu ve Filozofu Etienne de La Boétie'nin tiranlığın temellerine meydan okuyan bir düşünür olarak bıraktığı kalıcı miras,onun siyasi düşünce ve hukuk felsefesi tarihindeki öneminin altını çizmektedir. Çalışmada Etienne de La Boétie'nin öne sürdüğü gönüllü kulluk kavramının hukuk felsefesi bağlamında değerlendirilmesi yapılacak olup, bu metnin ışığında tiranlık, iktidar, egemenlik, meşruiyet mefhumları sorgulanacaktır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	

EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa					
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Berk GÜRBÜZ	ÖĞRENCİNİN İMZASI: imzalı asılı enstitüdedir. TARİH: 04/ 06/ 2024					
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU						
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu Hukuk Felsefesi faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI				
Adı - Soyadı: Fatma Süzğün ŞAHİN ÜNVER	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: M. Tevfik ODMAN				
Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.				
İmzası: imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası:	İmzası: imzalı asılı enstitüdedir.				
6.04.2024	... / ... / 20.... / / 20.....				
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.	İmzası : imzalı asılı enstitüdedir.
..... / / 20..... / / 20.....	... / / 20..... / / 20.....	... / / 20..... / / 20..... / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

Ek-B. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler
Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.04.04-2400004726

12.06.2024

Konu : Bilimsel Araştırma
ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı
Alınması Hk.

REKTÖRLÜK
MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazı kapsamında Kamu Hukuku, Uluslararası Ticaret ve Pazarlama, İşletme Yönetimi tezli yüksek lisans programlarında tez aşamasında kayıtlı Berk GÜRBÜZ, Mine ŞAMAN KİREMİTÇİ, Mehmet DAL isimli öğrencilere ait tez evraklarının "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayı" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr.
Murat KOÇ Sosyal
Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Ek : Öğrencilere Ait Dosya

Ek-C. Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2400005049

27.06.2024

Konu : Bilimsel Araştırma
ve Yayın Etiği Kurul
İzni Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 13.06.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004765
sayılı yazınız.b) 12.06.2024 tarih ve E-23867972-
050.04.04-2400004726 sayılı yazınız.

İlgi yazıda söz konusu edilen Berk GÜRBÜZ, Mine ŞAMAN KİREMİTÇİ,
Mehmet DAL ve Cemre ANLAYIŞLI isimli öğrencilerimize ait tez evrakları
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör